

VAKOK VILÁGA

A VAKOK ÉS GYENGÉNLTŐK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
FOLYÓIRATA

ELŐFIZETHETŐ
A MEGYEI SZERVEKNÉL
ÉS A VAKOK
ÉS GYENGÉNLTŐK
ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
KIADÓHIVATALÁNÁL:
BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47.
TELEFON: 210-440

XLV. évfolyam
1984 * 10 szám

L. Braille

*Sport- és
szabadidőruházat*
*Sport- és
szabadidőruházat*
*Sport- és
szabadidőruházat*

Gyártja:

SENIOR

VÁCI KÖTÖTTÁRUGYÁR

HENTSCHEL. 1984. V. 8.

Képek az újságíró találkozóról

**Dr. Bódi István,
a VGYOSZ főtitkára**

A találkozó résztvevői

BARNA ZOLTÁN

Újságírói találkozó

DEBRECEN — BUDAPEST
1984. AUGUSZTUS 20—24.

A szocialista országok vakügyi folyóiratainak főszerkesztői, illetve szerkesztői kétévenként rendeznek találkozót. Az 1984. évi konferencia színhelye Magyarország volt aug. 20. és 24. között. Az érdemi tárgyalásokra Debrecenben, a Gyengénlátók Általános Iskolájában és Nevelőotthonában került sor, majd a program Budapesten, a szövetség székházában vak előadóművészek hangversenyével és fogadással ért véget.

A résztvevők a következők voltak:

(Felsorolás a magyar abc sorrendje szerint)

Bulgária: Liljana Elicina, a Zari című folyóirat főszerkesztője és kísérője.

Csehszlovákia: Jiry Reichl, a Zora című folyóirat szerkesztője és kísérője.

Csehszlovákia: Ondrej Uhrinak, a Novi Zivot című folyóirat szerkesztője.

Lengyelország: Jozef Szcurek helyettese a Pohodnia című folyóirattól.

Magyarország: dr. Bódi István főtítkárr és kísérője.

Magyarország: Barna Zoltán, a Vakok Világa című folyóirat szerkesztője és kísérője.

Német Demokratikus Köztársaság: dr. Thomas Nicolai, a Gegenwart című folyóirat főszerkesztője és kísérője.

Románia: dr. George Anastasiu, a Viata Noua című folyóirat főszerkesztője és kísérője.

Szovjetunió: Viktor Pavlovics Alexandrov, a Nasa Zsizny című folyóirat helyettes főszerkesztője.

Litván Szovjet Szocialista Köztársaság: Adolf Venskiavicius, a Musu Zodis című folyóirat szerkesztője.

A delegátusok őszinte sajnálattal vették tudomásul, hogy Jugoszlávia, Kuba, Mongólia és Vietnam képviselői nem jelentek meg a tanácskozáson.

Az értekezlet nyelve, magyar, orosz és német volt. A jelenlevők összesen 9 előadást hallgattak és vitattak meg, rendkívül aktív munka keretében.

Az első tárgyalási napon 5 előadást hallgattak meg a résztvevők:

Bulgária delegátusa azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy a rehabilitációra miként irányítja a figyelmet a Zari című folyóirat.

Lengyelország képviselője részletesen ismertette azokat a folyóiratokat, melyek a Pohodnia című lap egyes rovataiból emelkedtek önálló kiadvánnyá.

A Szovjetunió részéről elhangzott előadás címe volt: „A vakok szociális rehabilitációjá-

nak kérdései a Nasa Zsizny folyóirat oldalain.”

Dr. Bódi István, szövetségünk főtítkára referátumában a magyarországi vakügyi folyóiratok történeti áttekintésével foglalkozott.

A csehszlovák delegátus előadása az ifjúsági sajtó helyével foglalkozott a vakügyi folyóiratokban.

A második tárgyalási napon négy előadást hallgattak meg az ülés résztvevői.

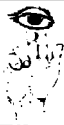
Románia a következő előadással jelentkezett: A Viata Noua című folyóirat szerepe a vakok békeharcra való mozgósításában.

Jelen tudósítás szerzője „Rendszeresség, tömörség, a válogatás szerkesztői felelőssége a pontírású sajtóban” című előadásában először egy rövid sajtótörténetet vázolt fel, majd a Braille írás-olvasással kapcsolatos kutatásairól számolt be.

Az NDK központi vakügyi folyóiratának főszerkesztője referátumában azzal foglalkozott, hogy miként járulhatnak hozzá a folyóiratok a vakügy jelentős évfordulóinak méltatásához?

A találkozó záróelőadásának címe volt: „A társadalom és a litván vakok szervezete Musu Lodis című folyóiratának feladatai.

Az első nap tárgyalási sorozata után a konferencia résztvevői kirándulást tettek a Hortobágyra, megtekintették a nemzeti park nevezetességeit. A második tárgyalási nap végzetével a résztvevők látogatást tettek szövetségünk Haj-

dú-Bihar megyei Szervezeténél, megismerkedtek a helyi elnökséggel és a tagság képviselőivel.

Az eseménysorozat -- mint már említettük -- Budapesten ért véget hangversennyel és fogadással. A reprezentatív koncert résztvevői voltak: Barina Mária, Fabók Judit (ének), Németh Tamás, Varró Attila és Lakatos Tamás (zongora), Rosaline Lebeau (hegedű) Franciaországból.

A delegátusok zárónyilatkozatot fogadtak el, mely egyebek között megállapítja:

A konferencia nagy figyelmet szentelt a tartalom kiválasztásának, a publikációk minőségének, a folyóiratok közötti együttműködés formájának további tökéletesítésére.

Az ebben a munkában elért eredmények mellett a konferencia résztvevői hangsúlyozták, hogy az említett országokban a vakügyi folyóiratok szerkesztőségeinek nem mindegyike teljesítette az 1982-es boltenhageni IV. konferencia ajánlásait.

Ezért feltétlenül figyelembe kell venni az említett találkozó javaslatainak aktualitását és a végrehajtás módjának meghatározását.

A folyóiratok szerkesztőségeinek egyik legfőbb feladatának kell tekinteni a vakok bevonását a béke megszilárdításáért és megőrzéséért folyó harcba.

A szerkesztőségek együttműködésének további erősítése és a tapasztalatcsere érdekében a főszerkesztők és szerkesztők soron következő konferenciá-

ját az alábbi mottóval kell megrendezni:

„A vakok egyre aktívabb társadalmi integrációjára irányuló összes publicisztikai és technikai eszköz mobilizációja.”

Fel kell kérni a Román Szocialista Köztársaság Vakok Szövetségének Központi Vezetőségét, hogy készítse elő és rendezze meg a szocialista országok vakügyi folyóiratainak főszerkesztői és szerkesztői konferenciáját 1986-ban.

A résztvevők nagy meglepéssel hangsúlyozták, hogy az V. konferencia eredményes munkájának feltételeit a szervezőknek, a magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége vezetőségének, valamint a Vakok Világa című folyóirat szerkesztőségének teljes mértékben sikerült megteremtene.

A konferencia résztvevői köszönetüket fejezik ki a meleg fogadtatásért és vendéglátásért.

Szövetségünk vezető testülete és lapunk szerkesztősége ez úton mond köszönetet az Egészségügyi Minisztérium illetékeseinek a konferencia sikerét elősegítő elvi hozzájárulásukért. Köszönetet kell továbbá mondanunk Kincses Gyula elvtársnak, a debreceni Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthona igazgatójának és az intézmény munkatársainak a kitűnő ellátásért, valamint Csengeri József elvtársnak, szövetségünk Hajdú-Bihar megyei Szervezete titkárának az előkészítésben végzett munkájáért és a szívélyes

fogadtatásért. Elismeréssel kell szólnunk Seres Gáborné és Vörös Istvánné előadók lelkes közreműködéséről. Az eseménysorozat sikeréhez jelentősen hozzájárult Temmel Márta tanárnő magyar—orosz és orosz—magyar, valamint Tillmann József magyar—német és német—magyar tolmácsi és fordítói munkája.

A résztvevők egybehangzó véleményére hivatkozva, a konferencia szervezői azzal a biztos tudattal zárhatják majd le az 1984-es esztendőt, hogy a szocialista országok vakügyi folyóiratai főszerkesztőinek és szerkesztőinek magyarországi találkozója sikeres és élményekben gazdag volt, eredményesen szolgálta a nemzetközi vakügyet.

Megyei szervezeteink életéből

VIDÁM, ZENÉS, TÁNCOS KLUBDÉLUTÁN TATABÁNYÁN

Szövetségünk Komárom megyei Szervezete az ügyintézés mellett nagy gondot fordít a tagság körében az egyesületi élet fejlődésére műsorokkal, rendezvényekkel igyekszik közelebb hozni egymáshoz és a környezethez is a sorstársakat.

Ebben az évben felkereste megyei szervezetünket a Komárom megyei Húsipari Vállalat két szocialista brigádja és felajánlotta segítségét. Vezetőségünk elhatározta, hogy olyan klubdélutánt szervez, ahová minél több tagtárs meg-

hívható. Erre a célra a Tata-bányai Úttörő és Ifjúsági Ház nagyterme bizonyult a legalkalmasabbnak. E művelődési intézmény vezetősége a természet és a zenekart díjmentesen bocsátotta rendelkezésünkre. Továbbá társadalmi munkával vállalták a meghívók elkészítését. Ezekből Pethőczy Pálné és Moravszik Józsefné 200 darabot készített el.

A klubdelután 1984. június 30-án volt. Luk János, megyei szervezetünk titkára meleg szavakkal köszöntötte a megjelenteket. Majd e sorok írója bejelentette szövetségünk Landini Együttesét, mely a rendezvény első felében szerepelt. Ezt az együttest talán nem kell különösebben bemutatni kedves olvasóinknak, hiszen számos alkalommal jelent meg róluk írás lapunk hasábjain. Főként középkori és reneszánsz muzsikát játszanak korabeli hangszereken (fidula, koboz, lant stb.). A fiatal muzsikusk tavalý a „Ki mit tud” vetélkedő országos selejtezőjében szép sikerrel szerepeltek. Az idén már működési engedéllyel is rendelkeznek. Évek óta sikeresen szerepelnek művelődési házakban, iskolákban és más intézményekben. Ismerősként üdvözölhettük a fiatal zenészeket, hiszen már jártak nálunk. Örömmel találkoztunk az együttes régi tagjaival: Remes Andrással, Kovács Pállal és feleségével. Örvedetes dolog, hogy az együttes két új taggal is gyarapodott: Babits Zsuzsa és Géczy Sándor személyében.

A Landini együttes műsorában ez alkalommal külföldi

táncokat hallhattunk a XVI. századból, majd egyházi dallamok következtek, ezután megzenésített Balassi-versek hangzottak el, ezt követően lakodalmások, végül pedig énekek csendültek fel Pálóczi Horváth Ádám gyűjtéséből. Az együttes jó felkészülésének meg volt az eredménye, a művészek kiválóan adták elő műsorszámukat. A közönség élvezte a ragyogó előadást, amelyet tapsviharral jutalmazott.

Ezután a műsorközlő a vendéglátó művelődési intézmény Sramli-zenekarát jelentette be. A főként fiatalokból álló együttes gyakran szerepel a város különböző helyein. Ez a kiváló zenekar most is nagy sikert aratott népszerű dallamok előadásával. A műsor után az említett két szocialista brigád tagjai szolgálták fel a maguk készített szendvicseket, az üdítő italok kihordásában is

szorgoskodtak. A vidám klubdelután egészen a késő esti órákig tartott. Ezen a rendezvényen mindenki nagyon jól érezte magát. Hasonló delutánokat gyakrabban kellene szervezni. Arra kell törekednünk, hogy olyan programokat szervezzünk, amelyekre szívesen jönnek tagtársaink.

Megyei szervezetünk e klubdelután rendezéséhez jelentős anyagi segítséget és társadalmi munkát kapott, többek között az említett Úttörő és Ifjúsági Ház vezetőitől és dolgozóitól, valamint a húsipari vállalat brigádjaitól. Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani nekik és a két közreműködő együttesnek, valamint Dorkó Györgynének, a Budapesti Vákok Állami Intézete igazgatónőjének, aki az intézmény kis autóbuszát a Landini Együttes rendelkezésére bocsátotta.

Várvoľgyi János

Dr. Pálhegyi Ferenc

A fogyatékoság bélyegének pszichodinamikája

BÁRCZI GUSZTÁV
GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA

Az emberek ősidők óta úznenek egy érdekes játékot, amit nem únnak meg, amibe nem fáradnak bele, de folyton megújítják és rendkívül változatos formában adják elő. A játék abban áll, hogy egyes személyeket valamilyen módon megjelölnek. A jel vagy bélyeg azután a közösséget sajátos viselkedésre készíti a megjelölttel szemben, a megjelölt pedig szintén a jelnek megfe-

lően viselkedik, sőt önmagáról alkotott képét is a jelhez igazítja.

Néha ez a „jelölősdí” valóban csak játék: Karnevál hercege vagy a pünkösdi király csak rövid időre ölti fel a jeleket, szerepéből könnyen ki is zökkenhet, ha meglátja a főnökét vagy bőgni kezd a gyereke, s alattvalói — akiknek ez a szerep jutott, szintén megfelelő külső jelekkel meg-

erősítve — csak az ünnep ideje alatt hódolnak neki. De ez alatt beleélheti magát a királyságba, egy-két napra ruhájához igazíthatja identitását. Voltak és vannak azonban valódi királyok is, a hatalom valódi szimbólumaival és reális uralkodói énképpel. Ezeknek nem játszik a környezete sem, vagy ha mégis, akkor komolyan veszi a játékot.

Társadalmi magatartást kiváltó és énképet alakító jel nagyon sok van. Ilyen a rab-szolgára sütött bélyeg, a római kocsi-verseny győztesének bábérkoszorúja, a szerzetes csuhája, mindenféle egyenruha, rangjelzés, egyesületi jelvény, nemzetiszínű kokárda, ilyen volt a farmernadrág is, amíg nem vált általános divattá.

A felsorolt példák azt mutatják, hogy *a jel nem csupán külsőség, az ember lényegéhez nem tartozó, járulékos és fölösleges elem, hanem hatékony tényező, ami életterünkben erőt képvisel. Hatása kétirányú. A környezet felé felszólító jellegű: sajátos magatartást vált ki. A személy felé énkép alakító.* Természetesen a jel kiváltotta környezeti magatartás is hat a személyre, más szavakkal: a jel a környezet közvetítésével alakítja az énképet.

A fogyatékos is nagyon sok esetben észrevehetően megjelöli az embert. Legfeltűnőbbek a mozgásfogyatékosok testi torzulásai. A vakságról a bizonytalan járás, a süketségről a hangos beszédet helyettesítő jelelés árulkodhat. Azok a kórokok, melyek következtében az értelmi fejlődés is ká-

rosodhat, gyakran okoznak feltűnő testi anomáliákat, például koponyadeformitást. Egyes szindrómákra — így a Down-szindrómára — a testi jelek egész együttese jellemző. A beszédhiba — funkcionális szempontból — nemcsak kommunikációs zavar, hanem stigma is. Vannak mesterséges fogyatékosági jelek, mint a tolokocsi, a fehér bot, a hallókészülék.

A fogyatékoság észrevehető jelei is a pszichikus mező hatékony tényezői. Ezek is egyfelől sajátos társadalmi magatartást váltanak ki, másfelől alakítják a fogyatékos ember énképet. A továbbiakban ezt a hatást igyekszem mindkét irányba nagy lépésekben nyomkövetni. Lássuk először a fogyatékosági stigmák kiváltotta környezeti magatartást, majd azután az énkép alakulását a megjelöltség erőterében.

Ami a *társadalmi magatartást* illeti: nem természetes, nem magától értetődő — és ezért magyarázatra szorul — az a tény, hogy *a fogyatékoság külső jeleire adott társadalmi reakciók többségükben negatív előjelűek.* Igaz, találkozunk a fogyatékosok iránti valódi elfogadó magatartással, őszinte és hasznos segítségnyújtással is. De nem ez a jellemző. Az utóbbi évtizedekben egyre szaporodó, újabban hazánkban is intenzíven végzett attitűdkutatások adataiból az derül ki, hogy a sérült ember egyúttal kevésbé elfogadott ember is. (Bracken, Thimm, Weinläder, Illyés) A különböző típusú fogyatékosokkal szemben az elutasítás mértéke

is különböző lehet. (Illyés—Mérei) Richardson vizsgálatai például azt mutatják, hogy az elutasítás mértéke annál nagyobb, minél észrevehetőbb, minél feltűnőbb a fogyatékoság külső bélyegeinél fogva. Az attitűdök kognitív tartalmukban és emocionális töltésükben is különbözők lehetnek, aszerint, hogy milyen típusú fogyatékoságról van szó (Illyés—Mérei, Richardson) Változhatnak társadalmanként és történelmi koronként is. (Bachmann) Mindez azonban nem változtat azon, hogy a fogyatékos ember — hátrányára megkülönböztett ember az épek társadalmában.

Ezzel kapcsolatban különösen hangsúlyozni szeretnék egy hazai adatot. Egy társadalmi távolságot feltáró vizsgálat, amely a Bogardus-skála mintájára készült, azt mutatta, hogy általános- és középiskolás tanulók vak gyerekekkel szemben elfogadó attitűdöt vesznek fel — nem túl közeli kapcsolatot igénylő élethelyzetben (például együtt járni velük iskolába). De a helyzetek intimitásának növekedésével csökken az elfogadás mértéke és fokozódik az elutasítás. A család vasárnapi ebédjénél már kevésbé látnák szívesen, legkevésbé fogadnák el bizalmas barátoknak, testvérnek, udvarlónak. Általánosabban fogalmazva: *a felszínen elfogadott sérült ember elutasított lehet az emberi kapcsolatok valóságos és konkrét helyzeteiben* (Pálhegyi).

Miért riasztja az ép embert a stigmatizált ember?

Erre a kérdésre feleletként többféle feltevést is megfogalmazhatunk. Legkézenfekvőbbnek talán az a magyarázat látszik, hogy ősi az emberrelváltást megelőző, *biológiailag célszerű alkalmazkodási mód manifestálódásáról* van szó. Az állatvilágban valóban megfigyelhető a sérült, a gyenge, a kevésbé életképes egyedek védelméről megszüntetése, sőt: aktív kiközösítése, bántalmazása, kiirtása. Ez a viselkedés megfelel a közösség, illetve a faj biológiai érdekének, mert több táplálék jut az egészségeseknek, és ezek szaporítják tovább a fajt a természetes szelekciónak megfelelően.

Analog lehet ezzel az emberi életből egyes afrikai törzseknek az a szokása, hogy az öregeket, akik már nem képesek hasznos munkával hozzájárulni a közösség fennmaradásához, néhány napi élelemmel elküldik a pusztába, ami biztos pusztulásukat jelenti. De említhetjük az újszülöttek kegyelenül végrehajtott szelekcióját is az ókori Spártában. Nem vagyunk meggyőződve azonban arról, hogy ezek az analógiák valóban a fogyatékosági bélyeget hordozókkal szemben megnyilvánuló negatív attitűdök jelenségkörének részei, s ezért az sem látszik bizonyosnak, hogy e negatív attitűdök gyökereinek az említett ősi, biológiailag hasznos alkalmazkodási módok tekinthetők. *A fogyatékosági bélyeggel megjelölt ember elutasításában semmi biológiai célszerűség sincs*, az emberi közösségnek semmi haszna sincs belőle. Ellenkezőleg: akadá-

lyozzák a sérült ember beilleszkedését és harmónikus személyiségfejlődését, s ezen keresztül azt is, hogy a közösség számára hasznos munkát végezzen. Ha mégis feltételezzük, hogy a sérültek mai elutasítása a hajdani biológiai szelekcióból származik, világos az a tény, hogy ma már nem szolgálja a faj (az emberiség) érdekeit. Ahogy Allport mondaná a kapcsolat történeti, nem funkcionális.

Magyarázat adódhat a fogyatékosok társadalmi elutasítására a *stigma* Goffman által leírt fogalmából is. Ő felhívja a figyelmet arra, hogy *a látható testi hibák hasonló társadalmi reakciókat váltanak ki, mint a hajdani szankcióként végzett csonkítások*. Főleg az ókorban és a középkorban büntették az embereket csonkítással. Ismert bibliai alak a legendás erejű Sámson, akit a filiszteusok bosszúból vakítottak meg, vagy, Cidkijah, Juda királya, akit a Babiloni Birodalom ura, Nébokadnedzár vakított meg, mert megtagadta az adófizetést. Verne regényének hőstét, Sztrogoff Mihályt is megvakítják. Ez a történet, akár igaz, akár nem, azt érzékelteti, hogy ez a szankció csaknem napjainkig — a 19. századig — létezett. Csonkítással jelölték meg a szökött rabszolgát is, vigyázva, hogy munkaképessége azért megmaradjon, tehát orrát, fülét vágták le. Ugyanezt tették a germánok történelmünk egyik szomorú végű napján az augsburgi vereségkor, a magyar sereg foglyul ejtett tagjaival, a hét gyászvitézzel. Abban a kor-

ban, az ezredforduló idején, Szent István törvénye, a fegyelem érdekében, a munkaképesség fennmaradására sem volt tekintettel: a tolvajnak levágták a kezét.

Ezek a szankciók nemcsak fájdalmat okoznak, munkaképességet csökkentenek, tevékenységet akadályoznak, hanem mindezekén túl van egy fontos funkciójuk: *megjelölik* áldozataikat. Akik a csonkítások bélyegeit hordozzák, azok megvetésre méltó emberek, akiket jobb elkerülni, akik a társadalom kivetettjei. A csonkítás annyira kényszerítően hívja elő ezt a negatív társadalmi reakciót, hogy az dacol minden megfontolással, józan ésszel, tárgyilagos megítéléssel. Éppen a gyászvitézek sorsa az egyik legszemléletesebb példa erre. Itthon nem hősként fogadták őket, hanem ellenkezőleg: életük végéig megvetésben volt részük. Nem számított, hogy a magyar népközösség érdekeiért estek áldozatul.

Ez a szemlélet olyan mélyen átjárta az ókori és középkori embert, hogy a *testi hiba-szegyenbélyeg* formulát azokra is alkalmazta, akiket nem büntetésből csonkítottak meg az emberi hatalom képviselői, hanem más okból sérültek meg vagy testi hibával születtek. Ilyenkor transzcendentális hatalmak büntetését feltételezték — vagy magának a testi fogyatékosnak vagy szüleinek bűne miatt. Ez a szemlélet — mondom — átjárta az ókori és középkori embert, olyan mélyen, hogy az újkori ember sem tudott tőle teljesen megszabadulni. Pedig e szemlélet

döntő változása már az ókorban jelentkezett. János Evangéliumának leírása szerint egy vakon született ember láttán fölteszik Jézusnak a kérdést: „Ki vétkezett, ez vagy a szülei”? A válasz így hangzik: „Sem ez nem vétkezett, sem a szülei.” Határozottan elutasítja kora szemléletét a testi hibával szemben. E kijelentésnél is többet mond magatartása, mert — ellentétben minden kortársával és elődjével — szóba áll a társadalom kivetettjeivel, nem kerüli el és nem küldi el őket. A korabeli klérus legnagyobb megrökönyödésére asztalhoz is ül velük enni. Kár, hogy sem kora, sem az utókor ezt a magatartást nem tanulta meg tőle.

E goffmani gondolatokra épülő stigma-elmélet szerint a *megbélyegzettek társadalmi elutasítása* korunkban e történeti korokból eredő, napjainkra többnyire tudattalanná vált *erkölcsi elutasításukból táplálkozik*. Ez lenne a tudatalatti oka annak, hogy a szülő kétségbe van esve gyermeke fogyatékosága miatt (még rejtett büntudata is lehet), vagy annak, hogy a sérült ember számára nehézségekbe ütközik saját maga elfogadása is. E magyarázatot munkahipotézisnek tekinthetjük, bár kétségkívül itt is fennáll a kapcsolatok történeti jellege a jelenségek között, tisztázott funkcionális összefüggések helyett.

Számomra egy harmadik lehetséges magyarázat látszik legéletszerűbbnek, mert ez dinamikus kapcsolatokra épít. E feltevés egy mondatban így

hangzik: *a fogyatékosági bélyegyet hordozó ember jelenléte szorongást kelt az ép emberben*. Ezért törekszik ez arra, hogy ne engedje be a fogyatékos az életterébe, vagy ha mégis, akkor legalább ne az intim szférába. Ez a törekvése nyilvánul meg elutasításban, elkerülésben, ill. felszínes, önmegnyugtató — szorongást levezető — elfogadásban, esetleg segítő viselkedésben. Ezért szeretnek sokan úgy segíteni, hogy közben ne kelljen személyesen is találkozniok a fogyatékosokkal. Gondoljunk az első gyógypedagógiai intézmények gettójellegére, melyek lakóikat megvédték a báméskodóktól, de a társadalmat is megkímélték jelenlétük észlelésétől.

Az ép ember szorongásának a stigmatizált jelenlétében több pszichés forrása is lehet. Szorongás keletkezhet *aiaklélektani okból* is. A befejezett, pregnáns formák megnyugtatóják a szemlélőt *a kusza, rendezetlen, ritmustalan vonalak nyugtalanra teszik*. Szívesen nézzük a harmonikus mozgású, szép emberi testet, ezért vonzó a torna, a műkorcsolya, a balett. De feszültséget kelt bennünk az aránytalan test és a díszharmonikus mozgás látványa.

Másik lehetséges forrása a szorongásnak *a sérült ember iránt szociális magatartás bizonytalansága*. Az ép ember nem tudja, hogy észrevegye-e a másik testi hibáját, vagy tegyen úgy, mintha nem venné észre. Ha úgy dönt, hogy észreveszi, akkor milyen mértékben tulajdonítson neki jelentőséget, hangsúlyozza- vagy ba-

gatellizálja? Segítsen-e vagy ne segítsen? Hogyan segítsen, hogy ne bántsa meg a másikat? E dilemmák miatt viselkedése mesterkéltté válik, amit maga is érez. Mindez elkerülhető, ha elkerüli magát a sérült embert.

Oka lehet a szorongásnak az is, hogy *az ember szembesülni kénytelen azzal a ténnyel, hogy ő maga is* — vagy közeli hozzátartozója: gyereke, házastársa — *lehet még vagy lehetett volna e csapás áldozata*. Kapcsolódhat ehhez — tudat alatt — *a bűnösség érzése* is: „Annyira, mint ő, én is megérdemelném ezt az állapotot, éppen ezért nálam is bekövetkezhet.” *Megrendül tehát az az érzése, hogy biztonságban van*.

A sérült gyermek szülei számára szorongáskeltő lehet az a homályos érzés is, hogy *a gyermek állapotáért ők a felelősek*. Nyilvánvaló, hogy ez — akár előző — többnyire tudattalan forrása a szorongásnak. Emellett szól az a megfigyelés, hogy az ellene alkalmazott védekezési módok is a tudattalanná tevés mechanizmusából, az elfojtásból származnak. Ennek megfelelően a szakirodalom freudi értelemben vett elhárító mechanizmusokként írja le és értelmezi a fogyatékos gyermekek szüleinek jellegzetes reakcióit, a gyermek fogyatékoságának eltagadását, a felelősség másra hárítását, vagy a gyermek túlgondozásában, túlvédésében, túlzott mértékű pénz-, idő- és energiaráfordításban megnyilvánuló reakcióképzés módjait. (Cowen, Sommers)

Megkockáztatom itt azt a gondolatot, hogy a sérültek elutasításának stigma-elmélete és most vázolt szorongás-elmélete összeegyeztethető, mégpedig abban az értelemben, hogy *a stigmára való reagálásnak is* — de magának a csonkításnak is — *szorongás a gyökere*. Ezzel a stigma történeti összefüggésű fogalomból funkcionális fogalommmá válik.

Hogyan lehet szorongás-eredetű maga a csonkítás vagy általában a másik ember bántalmazása? Ezzel a kérdéssel főlegesen volna itt bővebben foglalkoznunk, az agresszió irodalmának jelentős része szól erről. Talán ismerős jelenség saját élményanyagunkból is a rémálmodtól gyötört és ugyanakkor agresszív játékokat folytató kisgyerek. Most inkább a stigmára való reagálás eredetét kutassuk.

Nyilvánvalónak látszik, hogy *szankcióként alkalmazott megjelölés főleg az emberek szociális hátrányoktól való félelmén keresztül érvényesíti hatását*. Amennyire szívesen mutatkozunk közismerten megbecsült emberek társaságában, ugyanannyira óvakodunk attól, hogy megvetett, kiközösített emberekkel lássanak együtt. Kevesen ülnének le kávézni nyilvános helyen egy csíkos ruhás fegyencsel. Ha hasonló mégis megtörténik, a külső szemlélő a stigmát nem viselő részéről nem bizalmas csevegést sejtető gesztusokat figyelhet meg, hanem merev, a különállást, össze-nem-tartozást kifejező testtartást. Az emberek többségét a negatív stigmát hordozóktól az a félelem

tartja távol, hogy együttlét esetén a közösség egy kalap alá venné őket velük, közéjük tartozóknak vélné őket is. Ezért, ha az együttlét elkerülhetetlen, valamilyen módon közölni igyekeznek a környezettel különállásukat.

Épeknek fogyatékosokkal való együttlétére ez a megállapítás nem érvényes általánosan, mert a különböző fogyatékosok iránti társadalmi attitűd, mint említettem, kognitív tartalmában is különböző. Vakok és látók együttlétékor például nem tehetnénk szert olyan megfigyelésre, mint testi stigmákat is viselő értelmi fogyatékosok és ép értelműek, vagy réveteg tekintetű elmebetegek és ép elméjük együttlétékor. Ha külső szemlélő nincs, az ép ember viselkedése megszokott lehet. De ha mások is látják, az ép ember mosollyal, sóhajjal, csipkelődéssel, goromba ugratással, leereszkedő nyájaszkodással vagy más módon közölni igyekszik különállását. Érzékletes szépirodalmi példa erre Charlie Gordon a pékműhelyben, aki azért esik áldozatul annyi goromba tréfának, mert a péklegények egymással akarják érzékeltetni, hogy ők nem olyan hülyék, mint Charlie.

A vakok iránti társadalmi magatartás — eltérően más stigmatizált csoportoktól — a felszínen általában pozitív. (Weinländer) Több kedvező sztereotip vélekedés él velük kapcsolatban: finomlelkűek, muzikálisak. (Pálhegyi—Gede) A legtöbb ember meg van győződve arról, hogy szereti, segíti, támogatja a vakokat. A

valóságos élethelyzetekben — társ-, barát-, párválasztás, munkára alkalmazás és hasonlók — gyakran kiderül, hogy az attitűdök mélyrétegei nem olyan kedvezőek, mint a felszíniek. (Pálhegyi) Az elutasításban, ami — mint már említettem — főleg az intim szférában következik be, szerepe lehet a biztonságérzés megrendülésének, vagyis a szorongásnak. Pszichoanalitikus szemléletű szerzők szerint a látványnak, mint örömforrásnak az elvesztése a kasztrációs szorongás jelenségekörének része. (Braverman)

Eddig arról szóltunk, hogy a fogyatékoság bélyege miért és hogyan vált ki sajátos magatartást a környezetből. Vázoljuk fel most azt is: *hogyan alakítja a sérült ember énképét?*

Fontos tény, hogy a fogyatékosági bélyeg nem önként fölvert jel, mint Karnevál hercegének ruhája vagy az egyesületi trikó. Ezért közvetlenül nem hat az énképre (az önként fölvert jelek közvetlenül is hatnak, hiszen szerepet reprezentálnak), hanem csak a környezeti magatartás tükréről visszaverődve.

A *szociális tükrök* énképalakító szerepe szintén jól ismert fejlődéslélektani tény. A szülői magatartás megmutatja a kisgyerekeknek, hogy ki ő. Meggyőzi például arról, hogy ő a világ legaranyosabb, legszebb élőlénye. Ezt elhiszi addig, amíg más tükrökből más információkat nem kap magáról.

A gyermek fogyatékosága miatt csalódott, megriadt vagy

kétségbeesett szülő magatartása is üzenetet tartalmaz a gyerek számára az ő kilétéről. Keveset játszanak vele: ez azt jelenti, hogy nem szeretetreméltó. Elzárják mások elől: ez azt jelenti, hogy őt szégyellni kell. Mindig kiszolgálják, öltöztetik, etetik, mosdatják: ez azt jelenti, hogy ő magától képtelen erre. Elhalmozzák, tömök finom falatokkal: ez azt jelenti, hogy tartoznak neki, az ő léte büntudatot, kiengesztelési viselkedést vált ki. Lehetne még folytatni.

A szociális tükör nem velen-cei műhelyben készült, gyakran homályos, néha torz, sokszor hamis képet mutat. Adhatnak különböző tükrök el-lentétes információkat is. A zavartalan fejlődésű ember a ser-dülőkori identitáskrizis idején „megküzd a tükrökkel”, felül-bírálja és szelektálja őket. Vé-gül eljut — ha sikeres volt a küzdelme — a reális énképhez.

A stigmatizált ember is sze-lektálja és felülbírálja a rá vo-natkozó információkat. De már itt jelentkezik egy akadályozó tényező. Önbecsülését fenn-akarja tartani, ezért elhárítja a sajátmagával kapcsolatos ked-vezőtlen tudást. Emiatt viszont *nehezebben jut el reális énképhez*. Ha mégis eléri ezt, újabb konfliktus előtt áll: el-fogadja-e sajátmagát olyan-nak, amilyenek megismerte?

A környezet gyakran abban cinkos, hogy ne ismerje meg magát reálisan. „Tulajdonkép-pen nem is látsz te olyan rossz-szul”, — „tulajdonképpen nem is vagy te olyan kicsi”, — „tu-lajdonképpen jól áll neked, hogy az orrodból beszélsz”, —

mondják ilyenkor. „Tulajdon-képpen nem is olyan nagy az orrod”, — mondhatták volna Ciranonak.

A stigmatizált ember önmá-ga-el-nem-fogadásának sokféle fokozata és változata van. Coffmann „a sérült identitás legyőzésének stratégiái” össze-foglaló elnevezést adja nekik és igyekszik átfogó képet adni róluk. Felsorolásukban és rend-szerezésükben azonban nem következetes, többféle változat-ban megírt stigma-tanulmányai nincsenek teljes összhangban egymással. Rendszerezésre én sem vállalkozom, néhány jel-legzetes reakciómódot szeret-nék bemutatni inkább. Úgy vé-lem azonban, hogy összekap-csolja e színes jelenségvilágot a közös eredet: *a reális önmeg-ismerés elhárításának tudatta-lan szándéka*, — és e straté-giák végső eredménye: *önma-gunk becsapása*.

A sérült ember legkézenfek-vőbb reakciója *a stigma eltün-tetésének kísérlete*. Az arcon éktelenkedő nagy pigmentfol-tot megfelelő frizúrával eset-leg el lehet takarni. Sokan öre-gedő önmagukat is nehezen tudják elfogadni, ilyenkor ke-rül sor az öregség stigmáinak elrejtésére. Később megvakult emberek, akik még nem jutot-tak túl az identitás-krízisen, gyakran nem hajlandók a fe-hér botot hordani.

Pozitív magatartásnak, a sé-rült állapothoz való adekvát, aktív alkalmazkodásnak is te-kinthető *a sérült képességek fejlesztése*. Ilyen a mozgássé-rültek és a vakok sportja. Meg-ragadó szépirodalmi illusztráció ehhez Alain Marshall: „Én is

versenyfutok a széllel” c. re-génye. De ez a reakciómód is lehet az önbecsapás eszköze, ha nem a funkció öröme motivál-ja, hanem a realitás elfeledése és önmaga értékének bizony-gatása.

Ugyanígy alkalmazkodási fo-lyamatnak is tekinthető *az épen maradt funkciók terüle-tén végzett kompenzáció*. Enél-kül a sérült ember harmonikus élete el sem képzelhető. A va-kok jól fejlett emlékezete, ma-gas teljesítményszintű hallási és haptikus érzékelése a legis-mertebb példák erre. Adler klasszikus munkája a szervi csökkentértékűség kompenzá-lásáról ezt a reakciót mutatja be. Az ő példája az apró ter-metű Napóleon, akit kisebb-rendűségi érzése hatalmas zsarnokká növeszt. Ez a példa már érzékelteti e reakciómód veszélyeit a személyiségfejlő-désre. A kérdést itt is a moti-vációs háttér milyensége dönti el: mi a sérült ember célja: élni, dolgozni, önmegvalósítá-sát munkálni, vagy pedig bi-zonyítani önmaga értékének csorbíthatatlanságát.

Egyértelműen rossz alkal-mazkodás *a valósággal való szakítás*: a játék, az álmodo-zás, a téveseszmék világába való menekülés a valóság elől, ahol együtt élni a stigmával erőfeszítést, nehéz feladatot je-lentene.

„*Másodlagos haszon a stig-mából*” — így nevezhetjük azt a pszichés reakciót, amikor a fogyasztékos ember minden bal-sikerét a stigmának tulajdonít-ja. Leleplezheti ezt az ijedt-ség, ami elfogja az ilyen em-

bert, amikor kilátásba helyezik stigmája eltüntetését, például egy nyúlszáj operáció révén. Fél ettől a lehetőségtől, mert akkor nem lesz mentsége a nehéz feladatok elől való megfutamodásra.

Megmaradhat a reakció tisztán az ideológia síkján is *a stigma átértelmezésében*. A fogyatékos meggyőzi magát arról, hogy így jobb neki. Egy fiatalasszony kifejtette, hogy őt vaksága teszi képessé az emberek érzelmeire való jobb ráhangolódásra, mások megértésére, egyszóval az empátiára.

Az épekkel való kapcsolatokban is megfigyelhetők stigmára adott reakciók. Ilyen lehet az agresszív kapcsolatteremtés, amikor a fogyatékos nem veszi figyelembe a másik finom metakommunikatív jelzéseit, hogy nem kíván vele kapcsolatba lépni; majd később is érzéketlen a másik jelzéseire, melyekből megérthetné, hogy a másik az interakciót be szeretné fejezni, magyarul: nem lehet lerázni. Ennek látszólag ellenkezője *az előre védekező visszahúzódás*, amikor nem meri ki-

tenni magát a másik ember kedvezőtlen reakcióinak, saját állapota szociális tükröztetésének. Ebből a viselkedésből összegződik a fogyatékosok csoportos menekülése az épek világából, „szigettársadalmak” keletkezése. Maguk között nem kénytelenek érezni, hogy mások, mint a többiek.

Mondanivalóm végéhez közeledve azt remélem, hogy sokan *nem ismertek magukra*. Nem ismertek magukra azok az ép emberek, akikben nem kelt szorongást a sérültek jelenléte. Nem ismertek magukra azok a nem-látók, akik nem félnek tudomásul venni a helyzetükből adódó nehézségeket, reális énképre törekednek és vakságukkal együtt elfogadják önmagukat. Ők juthatnak el arra a felismerésre, hogy az emberi voltban sok erőtartalék rejlik, az önmegvalósítás sérülten is lehetséges.

De mit tegyünk, ha magunkra ismertünk? Valljuk be és bocsássuk meg szorongásainkat; fogadjuk el egymást, hogy könnyebb legyen magunkat is elfogadnunk.

Budapesti tagtársaink figyelmébe!

Értesítjük tagtársainkat, hogy 1984. októberétől ismét megalakítjuk a Homérosz Irodalmi Kört, melynek vezetője Lada Éva, az Asztalos János Gimnázium nyugalmazott magyar szakos tanára.

Szeretettel várjuk az érdeklődők jelentkezését a Braille Könyvtárban személyesen vagy telefonon.

Telefonszám: 210-440/20.

Tóth Mária
könyvtáros

ROSTÁS MIHÁLY

A Felnőttkori Látássérültek Baráti Körének találkozója

Az FLBK tagjai júniusi öszejeövetelüket egy visegrádi kirándulás keretében rendezték meg. A Duna-kanyar e történelmi hangulatú kedves kisvárosába, Mátyás király egykori lakhelyére autóbusszal utaztunk. A baráti kör tagjai és a Vakok Elemi Rehabilitációs Csoportjának hallgatói, akik most vesznek részt a kurzuson, hangulatos, kellemes séta során elevenítették fel a rehabilitáción töltött hónapok emlékét és beszéltek meg az előző találkozó óta történt eseményeket. Megbeszélték pozitív és negatív élményeiket is, új ismeret-ségek és barátságok szövődtek. A Salamon-toronyhoz tett séta után a Sirály Étterembe tértek be ebédelni, s itt baráti poharazgatás mellett folytatták a beszélgetést. Az ebéd árának egy részét a kör saját anyagi alapjából fedezte. A kiszolgálás lassúsága csak fokozta az étvágyat. Az ízletes ebéd, a kávé és a hideg sör elfogyasztása után még maradt idő egy rövid Duna-parti sétára. Ezután indultak vissza Budapestre. Egy kellemesen együtt töltött nap emlékével búcsúztak egymástól az ország különböző pontjairól és a fővárosból érkezett sors-társak.

A viszontlátásra a következő találkozón.

Az anyatej különleges érték

A második világháború utáni évek, évtizedek olyan változásokat hoztak, amelyek egyaránt hatottak a népekre, a családokra és az egyénekre. A lakosság az iparosodás következtében a városokba áramlott; megszűntek a nagycsaládok; a nők munkába álltak; fokozódott az emberek elfoglaltsága; megnövekedtek a szórakozás és a művelődés, a tanulás lehetőségei; javult az életszínvonal. E változásokkal egyidejűleg csökkent a szoptatási kedv. Elősegítette ezt az is, hogy kiváló tejporokat, majd tejpor alakú csecsemőtáplálékokat állítottak elő, amelyeknek az összetételét igyekeztek egyre hasonlóbba tenni az anyatejéhez. De csak hasonlóbbá — azonossá nem!

Egyre többen vallották: „Főleg vesződni a szoptatással; a jó tejpor-tápszerekkel is felnevelhető a csecsemő, sőt jobban hízik, mint az anyatejes.” Ezek a hatások, valamint az újszülött osztályok zsúfoltsága (ahol nem volt idő és személyzet a kismamával való foglalkozásra, a szoptatás segítésére, tanítására) egyaránt hozzájárult ahhoz, hogy a hatvanas években rohamosan csökkent a szoptatási kedv.

Míg a század első felében az anyáknak több, mint a fele szoptatott 3 hónapon túl is, a második világháború után ez az arány a harmadára-ötödére csökkent. Az ötvenes évek elején hazánkban az anyáknak több mint a fele már csak 4

hónapos koráig szoptatta a csecsemőjét, ez az arányszám 1970-re 42,8 százalékra, 1977-ben pedig 31,8 százalékra csökkent.

Régóta kimutatott tény, hogy a kezdettől mesterségesen táplált csecsemők között 5—6-szorta nagyobb a megbetegedési hajlam és még magasabb a halálozási arány. A modern gyógyszerek és antibiotikumok világában azt lehetne mondani, hogy ez a megállapítás már időszerűtlen. Nem így van! Újabb vizsgálatok azt bizonyították, hogyha nem is ilyen mértékben — de ma is különbség van a szopó és a mesterségesen táplált csecsemők halálozási, de főleg a megbetegedési aránya között.

Az anyatej előnyei ma már közismertek: mindig friss, egyenletes testhőmérsékletű, sterilnek tekinthető és nagyjából állandó összetételű. Megfelelő mennyiségben és arányban tartalmazza mindazokat az anyagokat, amelyek az újszülött testi és értelmi fejlődését biztosítják. Ezek az anyagok a csecsemő számára könnyen emészthetők, jól felszívódnak, szinte maradéktalanul beépíthetők a testállományba és kellő mennyiségű kalóriát biztosítanak.

VÉDIK AZ ÚJSZÜLÖTTET

A 70-es évek alapján az említetteken kívül bebizonyították egyrészt azt, hogy a tápanyagok minőségileg sokkal értékeesebb alkotórészekből (aminósavak, telítetlen zsírsavak,

ginolaktóz nevű szénhidrát, albuminhoz kötött sók) tevődnek össze, mint azt eddig gondoltuk, másrészt, hogy az anyatej sok immunfehérjét tartalmaz, amiket a magzat a köldökzsinóron át nem kap meg, csak az anyatejjel jut a szervezetébe. Ezek az anyagok védik az újszülöttet a kórokozóktól, fertőzésektől. Különösen hangsúlyozni kell azt, hogy a védőanyagok a legkoncentráltabban az előtejben, a kolosztumban vannak, amit az emlőmirigyek a születés utáni első napokban termelnek.

Az immunanyagok felismerése, majd széles körű ismertetésük ugrásszerűen megváltoztatta a szoptatás értékéről addig elterjedt nézeteket. Éspedig elsősorban azokban az országokban, amelyekben a jó tejporok birtokában erősen csökkent a szoptatás aránya. És leghamarabb azon rétegek körében, akik leginkább letértek a szoptatás helyes útjáról: a minden új iránt elsősorban fogékony felsőfokú iskolai végzettségűek között. Ők olvasnak, gondolkodnak, értékelnek elsőként, ám ez esetben helytelenül.

A tudomány új és meggyőző eredményeinek ismertetése, a jól képzett védőnők által végzett propaganda az utóbbi öt évben nálunk is javított a helyzeten, de sajnos nem eléggé és nem általánosan. Az országos statisztika szerint, bár 1978 óta lassan újra emelkedik a szoptatók aránya, a 31 százalékról 1983-ig már 39 százalékot ért el a háromhónapos kor betöltéséig szoptatók száma, mégis

NŐK RÉSZÉRE

jobb eredményeket lehetne elérni több tanítással, meggyőzéssel, szervezéssel. Öt megyében például 40 százalék fölött volt a szoptatásarány, közülük Vas megyében 50,5 százalék! Viszont van 5 olyan megyénk, ahol a 30 százalékot sem érték el, 26—28 százalék között mozognak. Nemegyszer tapasztalható volt, hogy egy-egy lelkes védőnő, gyermekorvos belépése akár egy év alatt is meg tudta duplázni a szoptatók arányszámát egy-egy területen, viszont eltávozásuk esetén az ellenkezőjére is van példa.

SOKAN PÁNIKBA ESNEK

Egy felmérés szerint hazánkban a nők 95 százaléka legalább megpróbálja a szoptatást. Azonban egy részük már a legkisebb nehézség esetén pánikba esik és abbahagyja. Emiatt már 5—6 hetes korban a felére csökken a csak szopó csecsemők száma. Az ok sokféle. A fiatal anyák egy része nem akarja melléből a maradék tejet kifejni, ezért a főleg bennmarad és a pangás miatt az 5—6. hétre a tejtermelés már csökken. Az is csökkentheti a tejtermelést, ha az anya — sokirányú elfoglaltsága miatt — fáradt. Belejátszik a férj segítőkészségének a hiánya; a társadalmi életbe való korai visszatérés („majd a nagymama megeteti”); a mell formájának a féltése; a hozzátáplálás kényelme. Az újra megkezdett szexuális élet is csökkentheti a tejtermelést.

Az elsődleges tejszegénység rendkívül ritka. Gondos mellápolással, akarással nemcsak egy, hanem két héttel a szülés

után is lehetséges a tejbelövelés.

Annál valószínűbb a tejtermelés, minél korábban helyezik először mellre az újszülöttet (a szülés után 4—6 órával célszerű). Ez a testi kapcsolat, testközellét nemcsak a tejelválasztásra hat előnyösen, hanem bensőséges kapcsolatot indít meg az anya és a kis jövevény között. S a folyamatos szoptatás alatt a gyermek látása, figyelemmel kísérése ezt az érzést csak fokozza. A vele való foglalkozás, az anya simogató hangja, a meleg szavak a csecsemőben is jó érzéseket keltenek, s alapját vehetik meg az anya és gyermeke közötti kapcsolatnak.

Sajnos egyesek — különösen az anyaság szépségét és magasztos mivoltát átélni képtelen, éretlennek tekinthető fiatal anyák — már a terhesség alatt magukba szuggerálják, hogy úgysem lesz tejük, nem akarnak vesződni a szoptatással, és ennek megfelelően cselekszenek is a szülés után.

KILENC JÓ TANÁCS

A tejelválasztás megindítása és a megfelelő mennyiségű tej biztosítása lehetséges, ha az alábbi tanácsok szerint járunk el.

1. Minél korábban helyezik mellre az újszülöttet, annál inkább várható a tej jó belövelése. Ezért ma már nem szabad kivárni a 24 órát, sőt a felét sem, hanem lehetőség szerint 4—6 órával a szülés után mellre kell tenni a csecsemőt, ámbar tudjuk, hogy ilyenkor még nincs mit szopnia. De a bimbót érő izgalom, másrészt

a szopóreflex próbálgatása együttesen megindítják a kívánt hatást.

2. Nem kell mereven ragaszkodni a szopás 3 órai időközeihez (úgy mint mesterséges tápláláskor), mert jobb a tejtermelés, ha bizonyos fokig alkalmazkodunk az újszülött igényeihez. Kezdetben tanácsos hétszer szoptatni, így a többszöri mellkiürülés is jobban biztosítja a tartósabb tejtermelést.

3. A tejtermelés mértéke főleg attól függ, hogy szopáskor a mell kiürül-e. Ha nem, akkor a maradékot le kell fejteni. A kézi fejésre jól meg lehet tanítani az anyákat.

4. A tejtermelés mennyisége és a szoptatás nagymértékben függ a kismama lelki hozzáállásától. Ezért már a terhéstánácsadások alkalmával foglalkozni kell evvel a kérdéssel.

5. Küzdeni kell az olyan téves nézet ellen, mint az, hogy a szoptató anya meghízik. A szoptatás idejében az anyának valóban több kalóriára van szüksége, de csak fehérjéből kell többet fogyasztania, nem pedig a hizlaló zsírból és szénhidrátból. A szoptató nőnek több vitaminra, ásványi sókra és nyomelemekre is szüksége van, ezek viszont nem hizlalnak. Tehát több húst, tojást, sajtot, túrót és színes növényi anyagokat (főzelék, köret, saláta) fogyasszon, s ne kenyeret, süteményeket, főtt és sült tésztákat, nyalánkságokat. Az étrend megtartásával nemcsak nem fog hízni, hanem a szoptatási idő végére le is fogy. A legjobb fogyókúra a szoptatás!

Forgalmi változások a fővárosban

6. Szoptatás alatt több folyadékra van szüksége az anyának. Ha jólesik ihat tejet, kefir, joghurtot tetszés szerint. Aki nem kívánja a tejet, ne erőltesse, mert nem tejből lesz az anyatej: vegyes táplálkozás és víz, ásványvíz, gyümölcslé, tea, limonádé is éppoly jó. A sör nem fokozza a tejtermelést. De ha szereti, egy pohárral naponta (inkább barna sörből) még nem árt a gyerekeknek (de ne többet!).

7. A nikotin átmegy a tejbe. Tehát a szoptatás hónapjai alatt — miként a terhesség alatt is — tilos a dohányzás. A legtöbb gyógyszer is átmegy a tejbe, ezért szoptató nő csak orvosi utasításra szedjen gyógyszert.

8. Külön magyar jelenség az, hogy a szoptató anyák több mint a felének a teje 4–6 hetes kor körül hirtelen kezd elapadni; elkezdik előbb a hozzátáplálását, majd rövidesen követi ezt, a teljes elválasztás. E jelenség egyik oka az, hogy nálunk nem vált általánossá a szopást követő fejés. A másik adódhat a szexuális élet újrakezdésével fölmerült újabb terhességtől való félelemből, ami lelki gátlás révén tejapadást okozhat; biztosan tejszökeknést okoznak az ösztrogén tartalmú fogamzásgátlók. Ezért a szülész Continuint ír fel, de nem mindenki fogadja meg a tanácsot. A legjobb, ha ilyenkor semmiféle hormontartalmú gyógyszert nem szed az anya; a szoptatás időszaka legyen a férfivédekezés néhány hónapja!

9. Ha az anya úgy érzi, hogy csecsemője keveset szopik, vagy nem fejlődik eléggé, kötelező próbaszoptatással meg-

1984 októberének utolsó napjaiban — a pontos dátum még nem ismeretes — átadják az „észak-budapesti nagy közlekedésepítések” elnevezésű közlekedési létesítményeket.

Ez a változás a következőket foglalja magába — Óbudán a Bécsi út, Vörösvári út találkozásától átépül a Vörösvári út, a Flórián tér, megújul az Árpád-híd és annak folytatásában a Róbert Károly krt. a pesti oldalon; ez utóbbi a fenti időpontig a Lehel úti csomópontig készül el. Ezzel együtt a pesti oldalon átadják az É—D-i metróvonal új, ún. III/A szakaszát, az Élmunkás tér és az Árpád-híd között. A metró fölött átépül és megújul a Váci út. Ezek a változások a tömegközlekedésben is jelentős módosulásokkal járnak. Ezek között — természet-

tesen — a metró kibővített hálózata jelenti a legfőbb fejlesztést; az É—D-i metróvonal két új állomása épül meg: a Dózsa György úti és az Árpád-hídi.

A metróhoz — mint gerinchez — kapcsolódik a felszíni tömegközlekedési hálózat. Ennek kialakítása során a következő fő szempontok érvényesülnek:

— A metróval azonos célt szolgáló, a metróval párhuzamos felszíni tömegközlekedési járatok megszűnnek.

— A megmaradó felszíni járatok a metróra való ún. „ráhordást” biztosítják.

— A metró éjszakai üzemszünetében, pótlásként éjszakai autóbusz üzemeltetését vezet be a Budapesti Közlekedési Vállalat.

győződni arról, hogy valóban nem szopik annyit a csecsemője, amennyire számításaink s kalóriaigénye szerint szüksége van. A próbaszoptatás akkor ad értékesíthető eredményt, ha nemcsak egyetlen szopásra, hanem az egész napra kiterjed, s nemcsak a kiszopott tej mennyiségére figyel, hanem azt is nézi, hogy a szopás után még mennyi tej marad az emlőiben. Így derül ki ugyanis, hogy valóban kevés-e a tej, vagy csak a csecsemő szopik lustán. (Utóbbi esetben nem kell mindjárt tápszerhez nyúlni.)

Ma külföldön újra „divattá” lett a szoptatás. Az utóbbi évek

kutatásai bizonyították az anyatej különleges értékeit. Joggal állíthatjuk, hogy akik nem akarják szoptatni újszülöttjüket, illetve kis csecsemőjüket, olyan védelemtől fosztják meg őt, amit semmiféle gyógyszerrel, vérkészítménnyel, tápszerrel pótolni nem lehet. Elképzelhető az, hogy egy anya tudatosan megkárosítja a várva várt és szeretett újszülöttjét, csecsemőjét? Ugye, ezt senki se gondolja, senki sem teszi?!

Érdemes ezeken elgondolkodni és tenni az érdekében!

(Megjelent a „Családi Lap” c. folyóirat 1984. szeptemberi számában. A cikk írója dr. Frank Kálmán.)

VÁLTOZÁSOK:

Élmunkás téri állomás

A téren megmaradnak a következő, jelenleg is ott közlekedő járatok: a 12-es, a 14-es villamos, a 76-os trolibusz, a 15-ös, a 33-as és a 133-as autóbusz, valamint a téren megáll az éjszaka közlekedő 182-es autóbusz.

Megszűnő járatok: a 3-as, a 33-as villamospótló, a 43-as és a gyors 43-as autóbusz.

Dózsa György úti állomás

A metróépítés előtt itt közlekedő trolibusz járatok most visszakerülnek eredeti helyükre. Így a 75-ös trolibusz újra a Volga Szálló körül fordul vissza és a 79-es útvonalán közlekedik majd.

Árpád-híd — ideiglenes metró végállomás

Ebben a csomópontban kell létrehozni a metró és az észak-pesti térség korrekt tömegközlekedés kapcsolatát; tehát előreláthatólag 1988-ig ez a csomópont lesz a legforgalmasabb átszállóhely az Árpád-híd pesti hídfőjének környékén.

Az október végi átadással egyidőben új villamosjárat indul 1-es jelzéssel a Bécsi úttól a Vörösvári út, Árpád-híd, Róbert Károly krt. útvonalon, egyelőre a Lehel úti ideiglenes végállomásig. Ez a járat a metróra történő átszállást is lehetővé teszi. A csomópontban a következő autóbuszjáratokra lehet átszállni: 55-ös, gyors 55-ös, 84-es — ez gyorsjárattá alakul —, 32-es, gyors 32-es, 43-as, gyors 43-as, 120-as és a 3-as villamospótló autóbusz.

Az innen induló autóbuszok végállomását a pártház melletti tér szélén helyezik el. Minden végállomás azonos járdafelületen keresztül közelíthető meg, tehát az úttest keresztezése nélkül. A gyalogos aluljáróba minden oldalon rámpák (lejtős lejárók) is vezetnek, tehát a mozgásukban korlátozott emberek részére is könnyű lesz a le- és feljutás. A metróból a feljutás, ill. a villamosok megközelítése felfelé mozgólépcsővel történik. Ismertetjük a jelentősebb meglevő és a változó járatokat:

133-as autóbusz:

Végállomás — Élmunkás tér
Útvonal, ill. megállóhelyek — Vizafogó lktp.,
Dagály u.,
Váci út,
Róbert Károly krt.,
Papp Károly u., ill. a
mindenkori terelő úton a
Váci út vonalában.
Végállomás — Árpád-híd.

84-es gyorsjárat:

Végállomás — Moszkva tér
(jelenlegi útvonal az Árpád-hídig).
Útvonal, ill. megállóhelyek — Bem József u. (visszafelé
Török u.)
Margit-híd (budai hídfő),
Kolossy tér,
Kiscelli u.,
Váci út (M),
Gyöngyösi út,
Újpest (Bajcsy-Zs. út).
Végállomás — Szilágyi u.

32-es autóbusz:

Végállomás — Kőbánya —
városközpont.

Útvonal, ill. megállóhelyek — Béke térig nem változik
Szegedi út,
Teve u.

Gyors 43-as autóbusz:

Útvonala rövidebb lett.
A külső végállomás irányába a jelenlegi útvonalon közlekedik.

120-as autóbusz:

Végállomás — É—D-i metró
Árpád úti végállomása,
Útvonal, ill. megállóhelyek — Reiter F. u-ig változatlan
Gyöngyösi út,
Göncöl u.,
Röppentyű u.,
Petneházi u.,
Teve u.
Végállomás — Róbert Károly krt.

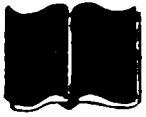
3-as villamospótló:

Útvonala nem változik, csak megrövidül. Az Árpád-hídtól Újpest, Árpád u-ig közlekedik.

Új járat a 184-es autóbusz, mely a III. ker.-i Bogdáni út — Szentendrei úttól, Árpád-híd, Népfürdő u., Vizafogó lakótelep, Váci út útvonalon Újpest — Árpád útig közlekedik ún. „alajárat” jelleggel, tehát minden érintett megállóhelyen megáll. Ennek indokai a következők:

— A 84-es gyorsautóbusz az Árpád-híd legbelső sávjába érkezik, ezért a hajógyári megállóhelyet nem tudja megközelíteni. Ez az új járat lehetővé teszi a szentendrei HÉV-ről való átszállást a hajógyári megállóban.

— A XIII. ker.-i Népfürdő u.; Vizafogó u.; térségében le-

SCHIFF ERVIN

Az a kutya szerelem

(Az 1983. évi Irodalmi Pályázat prózai kategóriájában megosztott I. díjjal kitüntetett novella.)

Egy időben Péter aggregény sorsa úgy alakult, hogy minden munkanap reggelén pontosan hét órakor a Blaha Lujza téren kellett áthaladnia.

Szerette ezt a teret. Valahogyan a forgalom és az átépítés ellenére is hangulatos színtoltja maradt Pestnek. Már a múltat idézte maga az éjjel-nappali Közért is, amit mindenki így nevezett, sokszor csak „éjjel-nappali”-nak becézve, annak ellenére, hogy éjjel már

nagyon régóta nem tartották nyitva. Péter itt ment le az aluljáróba.

A felszínre átellenben kellett feljönnie. „Hétre ma várom a Nemzetinél” — szokta magában dúdolgatni, bár a Nemzeti Színház épületét is már régen lebontották.

— Mindegy! — gondolta. Az én gyerekkoromban az öregek a Múzeum körüti Nemzetire emlékeztek vissza, én miért ne gondolhatnék szeretettel a Blaha Lujza térre.

Majd, a Rókus kórház felé haladva még kedvvel nézegette a hangulatos parkocskára apró kis fáit, a gombaalakú csorgót, a jó időben a padokon pihenőket. Ez a kis élmény tette elviselhetővé számára minden nap a modern étellel járó idegeskedést, kapkodást, rohanást.

A jelenséggel is egy ilyen, a szeptemberi ragyogás fokozta nyugodt, megbékélt hangulatban találkozott. Pontosabban szólva nem is jelenség volt az, hanem tünemény.

Mert a jelenséget tüneményé léptette elő elsősorban is az a sebesség, amivel fel-, illetve eltűnt. Nem tarthatott tovább tizenöt-húsz másodpercnél. Ez pedig akárhogy is nézzük, elég rövid időtartam.

De tünemény volt ez a jelenség azért is, mert egy csinos hölgy volt az, aki a hetes autóbusról leszállva igyeke-

zett, Péterrel szemben haladva, az aluljáró felé és tűnt el a lépcsőkön.

Azon a szeptemberi reggelen, mikor Péter először látta meg őt, túpettyes piros seelyemruhát viselt aránylag apró termetén. Mindez, kiegészítve szőke rövid hajával és kék szemével, olyan vonzó jelenséggé avatta őt, hogy bizony nemcsak Péter fordult meg elismeréssel utána.

A hölgy jobb kezében egy hatalmas bőr kiegészítést és egy még hatalmasabb fonott hálót cipelt. Bal kezében a kutya pórázát tartotta. Ez a kutya volt a harmadik tényező, ami a jelenséget tüneménnyé fokozta.

A talán másfél éves, de máris óriási német juhász kutya, vagy ahogyan köznyelven nevezik, farkaskutya biztos léptekkel haladt előre, gazdáját mindig mintegy lépéssel megelőzve. Okos fejével, emberien érzelmes, lágy szemével ide-oda tekintgetett, de azért mindig az utat vigyázta. Nyakörvén csilingeltek a vöröskezes plakettek és erős testen magabiztosan feszültek meg az izmok, ahogyan gazdáját vezette óvatosan kerülgetve a rohanó embereket és a pocsolyákat. Vakvezető kutya volt.

Attól a szeptemberi naptól kezdve Péter szinte minden nap reggelén találkozott a hölgygel és a kutyájával. És minden majdnem pontosan ugyanúgy történt, mint azon a bizonyos első szeptemberi napon, csak a díszletek változtak. A napsütésből felhő, majd

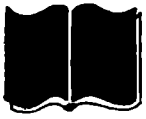
Folytatás a 13. oldalról

vő ipari és lakóterület közlekedési ellátása hosszú idő óta megoldatlan. A 184-es járat e területek közlekedését is véglegesen megoldja.

— Az É—D-i metróvonal tovább épülő szakaszán a megállók között nagyobb távolság lesz, így a Váci úti üzemek dolgozóinak esetenként a korábban elképzelt 500 m-nél többet kell gyalogolniuk. A 184-es autóbusz megállói sűrűbben lesznek — így segítik a dolgozók közlekedését.

— Az Árpád-híd Margitszigeti csatlakozásához villamos megállót nem terveztek. Itt csak az 55-ös és a 184-es autóbusz áll meg.

Cikkünkben már említettük, hogy a metró újabb III/A vonalát 1988-ig továbbvezetik. Ekkor majd természetesen újabb forgalmi változások várhatók.

eső lett, lehullott az első, bár még rögtön elolvadó hó is. A hölgy is egyre melegebben öltözködött: a kék kordbársony szoknyát és pulóvert mellénykés ruha, majd kiskosztüm váltotta fel, végül megjelent a farmernadrág és az irhabunda is. Ehhez olyan kendőt kötött a fejére, mint amelyet a székelly asszonyok árulnak az Astoria aluljáróban, vagy a haza honfitársaink: moszkvai áruházakból hoznak fekete alapon aprócska virágokkal.

A kutya azonban kezdte lassan megismerni Pétert. Kezdetben csak egy pillantással jelezte ezt, majd később már ravaszkodva úgy kerülgette az embereket, a pocsolókat, hogy gazdájával együtt Péterhez minél közelebb haladhasson el. Ilyenkor egyet-kettőt csapott is farkával, amit gazdája persze azonnal észrevett. Meg is jegyezte, rendszerint nevetve:

— Mi bajod, Baba? Minek örülsz?

A hölgy egyébként gyakran beszélt a kutyájához, dicsérően „óókos vagy”, vagy korholva. Gyakran kísérte őket egy fiatalember, ismerős lehetett, de sokszor kísérték a hölgyet segítőkész idegenek is, vele, vagy a kutyával beszélgetve. A hölgy ilyenkor mindig vi-dám volt, sokszor nevetett.

Egy alkalommal, akkor már március volt, a hölgy a szokásosnál több és nagyobb méretű csomaggal bajlódva kászálódott le a hetes buszról. Péter ugrott oda, hogy segítsen.

— Segíthetek? — kérdezte udvariasan, majd amikor a hölgy a csomagjaival és a ku-

tyájával együtt biztosan földet ért, be is mutatkozott. A kutya a farkát csóválta és Péter meg mert volna rá esküdni, hogy valami „Na végre” félet morog, alulról felfelé tekintve nagy kutyaszemével.

— Simogassa meg a Babát, hogy megismerkedjenek — mondta a hölgy, majd folytatta — nem kell félni tőle, és a téli szőre is kihullt már. —

És mialatt Péter a hatos megállóhoz kísérte a hölgyet, persze a kutyáról beszélgettek. A hölgy még azt is elmesélte, hogy most már lassan szerelmes lesz a kutya, mert a szőre már kihullt. Nagyon kell is vigyázni rá, mert ha megesne a baj, akkor a kutya vezetésre alkalmatlanná válna.

Majd elbúcsúztak és ki-kiment a dolgára.

Ezután Péter már naponta segített a hölgynek, akár kellett, akár nem. Beszélgettek is. Ilyenkor a kutya odaállt ket-tejük közé és fejével szelíden bökdöste Péter aktatáskáján tartó kezét. Kicsit izgékonyabb is volt, mint máskor. Lehet, hogy érzi már a tavaszt — gondolta Péter.

A következő napon, alighogy felért a lépcsőn az aluljáróból, már messziről látta a hölgyet. A kutya ott állt a hölgy mellett, de nem haladtak. Péter meggyorsította lépteit és már hallotta is a hölgy hangját:

— Baba indulj! Tovább előre!

A kutya a pórázt megfeszítette, előredőlt tartásban, még előrébb tartott fejjel és hegyes fülekkel állt, mint egy sóbál-

vány, csak a farka volt furcsán félrecepva.

— Egy kutya van ott — mondta Péter — kezitcsókolom.

— Jaj! Zavarja el! — kérte a hölgy és kutyája mögé húzódott.

Baba párás szemével, látszólag nyugodtan figyelte a német juhász kant. Az viszont olyan robbanásra készen feszült előre, mint gyerekkorom kis vasúti állomásán az ott ritkán és csak fél percre megálló 424-es mozdony, túlfűtve és várta az állomásfőnöknek azt a piciny mozdulatát, amely jelt ad az indulásra. A kankutyának minden izma megfeszült, sőt remegett, előre-előre lökve hatalmas testét.

Bár a hölgy szinte pánikban ismételtgetett kérésére már néhány férfi megállt, a kutyát elzavarni senki sem merte. Abban reménykedett Péter is, meg a többiek is, hogy majd csak előbukkan a gazda.

Végül valaki elkezdte. Kórusban hangzott az „eridj”, a „menj innen”, sőt valaki még „Hesst” is mondott. A kutya azonban nem indult.

— „Eridj innen” — üvöltött rá ekkor Péter, túlharsogva a forgalom zaját.

Baba meg sem rezzent, de a kan — bár rettenetes erőfeszítéssel — néhány lépést odébb ódalgott.

— Baba indulj! — mondta a hölgy és Baba indult is, de csak két lépést tehetett meg. A kankutya ismét előtte állt.

— Jaj! Megint! — jajdult fel a hölgy és megismétlődött az előbbi jelenet, a két kutya

Szentendrei dél

egymást és Péteréket is fogva tartó, lenyűgöző vágyakozása.

Egyre több ember gyűlt Péterék köré. Mind tehetetlen volt. Bár a hölgy állandóan kérte őket, nem tudtak, de talán nem is akartak, nem is mertek beavatkozni. Meg a kutyán is látszott, hogy ápolt. — Majd csak jön valahonnan a gazdája — gondolták.

A megoldás egy sokat tapasztalt, öreg bácsitól jött. A földre dobta óriási táskáját, amiben valami csőrömpölő fémtárgy is volt.

Az éktelen zajra az amúgy is túlfeszített idegzetű kan megugrott. Két ugrás után csapódott neki vonításba torokkolló üvöltéssel egy hatalmas teherautó hűtőjének. A kocsi, a kutyát maga alá gyűrve is, csak mintegy tíz méter után tudott megállni.

A baleset miatt a közlekedés is leállt, és az egész Blaha Lujza téren szokatlan, ijesztő csend uralkodott.

Mi történt? — kérdezte a hölgy, de senki sem válaszolt.

Ebből is megértette. Két könnycsepp gördült ki szeméből.

— Baba indulj! — adta ki az utasítást, de Baba meg se moccan.

— Az a kutya szerelem! sóhajtott fel, szinte elismeréssel az előbb a táskát földhöz vágó öreg bácsi.

Aztán még egy percre Baba mozdulatlanul állt, majd végre... hajlandó volt elindulni, elkísérte a hölgyet a hatos megállóhoz és elbúcsúztak.

Bár Péter még sokáig járt arra, többet már nem találkoztak. Talán a hölgy, de még inkább, talán a kutya nem volt képes a Blaha Lujza tér felé menni.

Kitárt mellen csak a harangszó bizserget ernityedt meleget.

A hát a templom-hideg kőnek, a csukott szem kék levegőnek, zöld keringőt hegyeknek körbe, friss izzást kópárkánynak

dölve,
tornyok, kereszték között

cikázva,
madárdalt tömve szomjas

fülbe,
felriadva, mentegetőzve,

hunyoritva a jelenlétre
tetőin csobbansz Szentendrere.

Egy padon ülsz.

Szétvetett lábbal bámulsz csak,
felfalsz tereket.

Sikok inganak cserepes háttal,
ikon fényű gondtalansággal
húsleves illat, — zsírkarikákat
csipegetnek a verebek.

Abroszokra terült a dél,
rántothús szaga csavarog,
magányra kordulsz a lenyelt
nyállal,

elindulsz. Veled megy az utca,
megszemlél mint már annyi
mást,

eléd görbül a kövezet,
ablak szeme a sétád issza

lábnyomod múltba zárja vissza,
eigondolkoztat, andalít

s viszi a jelen lépteit
hepe-hupákon körbe-körbe.

Tudja itthon vagy, elvezet
s ebédhez ülsz egy

vendéglőbe...

Lámpafény

Egy régi utcán az éjszakai fény árny-karmokat nyújt,
járdát kaparász, lámpán bokáz,
csipetnyi remény-fényfoltot bólint
amíg magyaráz, nincs itt sötét.

Mi vigyázzuk az éjet! Hunyori táncunk szelekbe merül
s bár álmoságtól a testünk elgyötörve
pillánk mégiscsak hajnalra nehezül. Jöjj közelebb!
Mondom, nincs itt sötét, árnytól ne rettenj.

Amíg billegünk mi szeles mécsek szórjuk szertesét
éj habzsolt szívünk, fény lehelletünk.

Mi fűrösztjük ki bandukol és álmos. Párnákkal várja
sarkon túl a ház. Szemében sárgán, frissen fröccsenünk.

Rajtunk botladoz a részeg s danász
majd cifra bókot köp éjszakai lányra amíg alánk fekszik
annak hosszú árnya s karja nekünk pénzért sosem hadonász.
Lengünk csak itt fen.

Innen mindent látunk s látóvá teszünk
járdát és utat, oszlopot, kanálist, kirakati bábut
— pózából keze semmibe mutat — mi mégis tudjuk,
rezzenetlen arcán néha könnycseppet görget a magány,

fényt szórunk rá, ha valaki látja, segítsen
kínzó merev bánatán.

Libegünk csak a földhöz túl közel.

Szemünk álmatlan, ködöktől feldagadt. Felettünk az éj
mig csillagot ölel nap-pótlék munkánk nem földhözragadt.

A létünk nem csak hiányunk veszik észre
és minket szidnak. Miért? Mi kik vagyunk?

Vaksi dermedten ha lógunk kiégve, bámulhattok

— a csillagszeplős égnek ezüst-deres lidérceitől félve —
nem bátorít más csak meleg aranyunk.

Régimódi vasárnap

Vasárnap volt, de különös...
 Ráérős teendők között
 kikönyökölt a délelőtt az
 ablakon
 s mint tűzfalon a bárgyú kép
 mikor szememre lobban
 végignézett a házakon
 s az üres utcán, hosszan
 unottan.
 Léptek szürkültek végig a
 járdán,
 a púpos hátú macskakő
 lustán nyújtózott esőre várván,
 bár mindegy
 jó vagy rossz idő,
 ő mindig is alul dorombol s
 csak föle jut
 szenyből, koromból

és csak álmában játszik,
 barangol s fel sem sikít
 mikor karambol horpadt
 után a
 hátán csörömpöl. Véletlen vére
 csordul s örömből és
 hétköznapi
 fáradt közönyből a sors a
 monoton-takács
 élet ruhát sző, ünnepre,
 gyászra.
 Vasárnap volt, még dél előtt.
 Két idős hölgy jött,
 a tér előtt befordultak —
 ebédre mentek,
 emlékeik mint aprószentek,
 ártatlanok.
 Ridikült tartó kézen — az
 ujjon a férj emléke --

gyűrű csillan. A másik kezén
 selyempapírban — lépésre
 ring, zsinég bogozta
 kis csomagban egymáshoz
 bújva —
 régvolt ebédek koronája, a
 Linzer Rudolf piskótája.
 Délelőtt volt még, mondom,
 vasárnap.
 Szembe sétáltunk — fittyet
 hányva
 az időhajsolt rohanásnak —
 melljük értünk,
 kitértünk szépen. Szemük
 dicsért,
 — ez így volt régen — s én
 tudtam, itt az alkalom,
 köszöntem, kezit csókolom.
 Álmélkodásuk szívemre
 rebbent, emlék ébredt
 a nénikben bent. Hálás
 szemükben megfürödve
 tovább sétáltunk

egymásbafűzve
 karunk, szívünk és álmaink.
 Jóérzések paskolták hátunk,
 — tudtuk, hogy vissza,
 visszanéznek, —
 s nem csak tudtuk, nem csak
 reméltük, hittük is,
 jobb lesz az ebédjük.
 Vasárnap volt, — épp dél
 előtt —
 a nap sugarat ereget s békét
 szór,
 konyha meleget.
 Bóbiskolva a napsugárban
 tikkadt galambok
 ültek sorban az ereszen, a
 cserepen.
 Mint felhőszürke ha napra
 csaltan úgy kavartak
 hirtelen, utca fölött, két ház
 között,
 úgy szálltak mint a szerelem,
 sok felriasztott
 kis galamb.
 A harangszó bennünk dalolt s
 kívül zengett giling-gaiang
 s lassan csitult és a harang
 szárnyat rebbentett,
 élesztett vágyat
 s delet kondított: Jó étvágyat!

Illusztráció: FILEP SÁNDOR

JORDAN MLADENOV

A pontírású könyvnyomtatás fejlődése Bulgáriában

Május 24-e — a szláv írásbeliség napja — arra készíti a vak embereket is, hogy megvonják saját eredményeik és szellemi fejlődésük mérlegét. Ha nyomon követjük a múltat, még ha elmélyülés nélkül is, meg fogjuk érteni, milyen nehezen férnek hozzá a világ kultúrájához. Segítségükre lehetnek a braille írású könyvek fáradhatatlan terjesztői vagy éppen a kezdetleges pontírásos sajtológép, amit gyermekkéz mozgat... Amikor arról beszélünk, hogyan jut el a tudomány és a művészet az országunkban élő világtalanokhoz, semmit sem hagyhatunk ki a bolgár braille írású könyvnyomtatás fejlődésének történetéből.

Mincso Sztojanov, ismert szövetségi tag, alaposan tanulmányozta a nálunk folyó pontírású könyvnyomtatás minden eddigi állomását és előadást tartott erről a témáról 1974-ben a vakügy történetének szentelt tudományos-műszaki konferencián.

1944. március 30-án bombák tonnái hullanak fővárosunkra. A Vakok Állami Intézetét is bombatalálat éri. A romok alatt marad az első hazai braille nyomda és egy térképészeti eszköz, melynek segítségével egy Filipov nevű tanár Szófia pontjelzésű térképének elkészítésén dolgozott. A kapitalista Bulgáriában ezzel vége szakad a pontírású könyv-

nyomtatásnak. A vakok sajnálják, hogy odaveszett az intézet minden felszerelése, de aligha ejtett valaki is könnyet az ósdi kézi szedőgépert és az özönvíz előtti sajtológépert, melyeket már a Balkáni háború előtt is használtak.

Ha időben visszafelé megyünk egészen a századelőig, amikor Bulgáriában lerakják az oktatásügy alapjait a vakokat érintő területeken is, láthatjuk, hogy mekkora értéket jelentett az intézet legelső növendékei számára mindaz, amit a bombázások visszahozhatatlanul elpusztítottak. Napjainkban nehezen tudjuk elképzelni, amint abban az időben a vak tanulók papírt lopnak, hogy valamit lejegyezzenek gondolataikból, ami azután kézzel kézre jár. Ilyen eszközhöz folyamodnak, hogy csillapítsák a könyv utáni szomjúságukat. Később lassan kialakul egy kicsi braille könyvtár. A műveket maguk a tanulók másolják a tanárok diktálása nyomán. Az intézet nyomdája még csak a legszükségesebb tankönyvek elkészítésére képes.

Még az első világháború végén Sztefan Nenkov és Sztojan Orozov átmásol néhány irodalmi cikket és valamennyit Nenkov munkáiból, melyek a bulgáriai vakok egyesületének létrehozását sürgetik. Az így elkészített anyagokat kis faládaiba helyezik, ami, kézzel

kézre vándorolva, bejárja az egész országot. Végül 1933-ban „Hírmondó” címmel megjelenik az első bolgár braille folyóirat.

Az intézeti nyomda lehetőségei nem engedik meg, hogy ott folyóiratot nyomtassanak. Így ezzel a munkával a svédországi „Esperanta Ligilo” nevű folyóirat-kiadót bízzák meg. A „Hírmondó” vándorútján nem kell csodálkoznunk. Ne felejtjük el, hogy országunk első fizetett vak nyomdája, Dimitar Domuszcsiev, csak 1938-ban lép szolgálatba. Azideig az állami intézet nagyobb tanulói szorgoskodtak a nyomdagépek körül.

Amikor eljön 1944. szeptember 9-e, az országunkban élő világtalanok nem rendelkeznek saját nyomdai bázissal. 1949-ben a Vakok Szövetsége megbízza Filip Tarein autodidakta technikust, a vakok nagy barátját, hogy dolgozza ki egy elektromos meghajtású pontírásos szedőgép tervét. A szerződés egyik feltétele az volt, hogy a gép legalább 6 hónapig működjék meghibásodás nélkül. Ellenkező esetben a technikusnak, akkori pénzben kifejezve, 1 200 000 levát kell fizetnie. A Filip Tarein által tervezett és róla elnevezett gép 1950-ben lép működésbe, jól bírja a megfeszített munkát, csak 9 év elteltével jelentkeznek komolyabb üzemzavarok. Ugyanabban az időben, a szö-

vetség vezetősége számára teljesen váratlanul, az UNESCO, Nikola Dimitrov közbenjárására, egy teljesen felszerelt braille nyomdát küld, amihez egy bizonyos mennyiségű horganylemezt és papírt is ad. Valójában nem alkalmazzák a nagyméretű sajtológépet, mert nem találnak számára megfelelő helyiséget. Használhatóbbnak bizonyul a Tarein-féle kicsi kézi sajtológép. Ez két, gumival burkolt hengerből áll. Közöttük helyeznek el egymás mellett két klisé, a kidomborítás a hengerek elforgatása által megy végbe.

Az új nyomda első dolgozója Georgi Venkov így emlékezik vissza arra az időre: „Sorstársammal Georgi Sztojanovval együtt kezdtem dolgozni a szövetség nyomdájában. Akkor két szedőgép állt a rendelkezésünkre — a „Tarein-féle” és az „amerikai”. Ilyen néven fognak megmaradni mindvégig az emlékezetünkben. Meg kell mondanom, hogy a bolgár semmiben sem maradt el a behozott külföldi mögött. Sőt volt néhány jobb tulajdonsága is. Filip Tareinnak hozzá is kellett nyúlnia az „amerikaihoz”, hogy némileg zajtalanítsa.

A munka jól indult. Georgi Sztojanov és én, valamint a diktálóink, mi valamennyien, szedtünk, korrekciót végeztünk, sajtoltunk és kötéssel is foglalatostkodtunk. Mindenhez értettünk. Emlékszem, hogy gyakran kellett éjszaka dolgoznunk, mert nappal áramszünet volt. Amikor a gép meghibásodott, néha az ismerőseinket

kellett felkutatnunk, hogy javítsák meg.

Sok munkánk volt, különösen azután, ahogy 1950 szeptemberében elindult a „Vakok Élete” c. folyóirat kiadása. A lapon kívül tankönyvet is nyomtattunk a vak gyerekek számára. Egy nyolcórás munkanap alatt 14 klisé taktam ki. Akkoriban a klisé egyik oldalán 28, a másikon pedig 29 sor volt, soronként 36 jellel. A mai gépek szedési felülete kisebb.”

1969-ig még sok akadályt kellett leküzdenie braille nyomdaügyünknek. Tizenkét évvel korábban a Vakok Szövetsége kénytelen volt átadni nyomdai bázisát a „Todor Dimitrov” Állami Nyomdának, mivel nem állt rendelkezésére a karbantartásához szükséges technikai személyzet. Kiderült azonban, hogy ez nem oldja meg a kérdést. A gépek gyorsan kopnak, a szövetség lapjának kiadása is hónapokat késik, sőt egy évig meg sem jelenik. Ezért számíthatjuk 1969-et, amikor a szövetség visszakapja a nyomdát, a bolgár braille nyomdaügy fejlődésében új korszak kezdetének.

A nyomdai gépek a Bolgár Vakok Szövetsége Központi Vezetőségének épületében kapnak helyet. Igen rossz állapotban vannak, a javításhoz szükséges pótalkatrészek pedig hiányoznak. Ugyanakkor a vak emberek kulturális igényei megállás nélkül növekednek. Nyilvánvalóvá vált, hogy elkerülhetetlen a technika megújítása.

1971-ben a Vakok Szövetsége

új szedőgépet vásárol az NSZK-ból. Később automatizálják a sajtológépet is. A szedők és a diktálást végzők felhagyhatnak a könyvkötői tevékenységgel. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy többet foglalkozzanak a tankönyvírói és az újságszerkesztői munkával. A későbbiek során is szükség van a nyomda gépparkjának feltöltésére, hiszen egyre több a braille időszaki kiadvány, az egyik vakok iskolájából pedig gimnázium lesz és az iskola várja a gimnáziumi tansegédleteket.

1974-ben még két nyugatnémet szedőgépet hoznak be. Így alakult ki a braille nyomda mai arculata. Most a nyomdából kijövő anyagok mennyisége növelésének és minősége javításának érdekében a munka újjászervezése a szükség-szerűvé vált feladat. Jelenleg a Bolgár Vakok Szövetsége „Zari” (Hajnalok) c. sajtóorgánmán kívül még hat, más-más szakirányú braille lap jelenik meg. Jelentősen megnőtt a pontírási tankönyvek, szótárak és egyéb lexikon jellegű kiadványok példányszáma. Látszik, hogy nem sajnálják a szövetségi tagok kulturális színvonalának emelésére szánt pénzt, a nyomdai gépek tulajdonképpen már kopottak, lehetséges, hogy rövid időn belül előkerül a kicserélésük gondolata.

A braille kiadványok nagyobb részét igen jó minőségű papírra nyomják. A pontok jól kivehetőek, ami a betűk könnyű olvashatóságát eredményezi. A könyvkötők munkája

Csörgőlabda csapatunk New Yorkban, a rokkantak harmadik Olimpiai játéka

szintén magas színvonalon áll. Sajnálatos, hogy nem illetheti dicséret a szedett szövegeken végzett korrekciós munka minőségét.

A felnőtt olvasó számára a helytelenül szedett szavak csak bosszantó hibát jelentenek, de a vak gyerekek ezekből a tankönyvekből, folyóiratokból stb. sajátítják el a helyesírást. Milyen nagyon kellemetlen dolog, ha a jó kiállítású, jó minőségű papírra nyomott, gyönyörű kötésű kiadvány tele van helyesírási hibákkal! Ez olyan, mint ha egy, a legdivatosabb ruhadarabokat viselő ember valamilyen érthetetlen tájszólásban beszélne.

Régóta napirenden van a kidomborításos technikát alkalmazó illusztrációk bevezetése, ami viszonylag új kifejezőeszköz a vakok szolgálatában. A kérdés elméleti oldalának kidolgozásán már néhány éve fáradoznak. Tudott dolog, hogy sok más országban ez a kutatási terület már feltárt régió, ahol jelentős sikereket értek el.

Most az a feladatunk, hogy helyesen mérjük fel a bolgár vakügyi könyvnyomtatás lehetőségeit. Ne a tegnapi sikerek árnyékában éljünk! Ha utol akarjuk érni a pontirású könyvnyomtatás terén a legfejlettebb országokat, akkor nyugodtan és fenntartás nélkül át kell vennünk a tapasztalataikat. Ebben az esetben egyre inkább hozzáférhetnek a vak emberek a nemzeti kultúra és a világ kultúrájának kincseihez és áldásaihoz.

Bolgárból fordította: Vojtkó Gábor — A „Zari” (Hajnalok) c. bolgár vakügyi folyóirat 1984/5-ös számából.

Amint lapunk korábbi számából értesültek kedves olvasóink, atléták és csörgőlabdások képviselték hazánkat New Yorkban a vakok és gyengénlátók, valamint a testi fogyatékosok Fáklya Világjátékain.

Csapatunk közel egyéves előkészület után lépett Amerika földjére, hogy megmérkőzön a világ legjobbjával.

A színpompás és látványos megnyitó után még néhány napig edzéssel készültünk a nagy versenyre. Végül is június 23-án, az első versenynapon megkezdődtek a csaták, a kontinens-vetélkedők.

Csapatunk az első játéknapon az USA válogatottjával mérkőzött. Tervünk volt — tisztes eredményt elérni az 1982. évi világbajnok ellen. A magyar csapat felállása: Szabó András jobbhátvéd, Molnár Ferenc középhátvéd, Dinya Imre balhátvéd, — tartalék: Kelemen J. és Németh M.

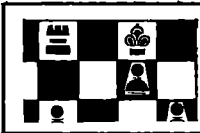
Az USA csapata: Ron Jackson louisville-i bírósági tisztviselő csapatkapitány a balhátvéd, Jim Neppel ügyvéd Rock-Island-ból a jobbhátvéd (a hét elején világrekordot állított fel diszkoszvetésben), George Morris múzeumi restaurátor St. Louisból a középhátvéd. Tartalékok: John Culliff és Kevin Szeott Oklahoma City-ből, mindketten egyetemi hallgatók, valamint Winford Haynes Albuquerque középiskolai tornatanár.

A mérkőzést megelőzően az amerikai nézők és atléták csapata fantasztikus hangzavar és ünneplés közepette biztatta győzelemre csapatukat. A terem csordulásig megtelt, a biztonsági szolgálatot teljesítő rendőrök csak nehezen tudták megakadályozni, hogy a kívülrekedtek ne törjék be az ajtókat és egyáltalán meg lehessen kezdeni a mérkőzést. Sokszáz amerikai zászló lengett a nézőtéren és a hangzavar már elviselhetetlenné vált, amikor a játékvezetők jelezték a mérkőzés kezdetét.

Csapatunkra ez a bábeli hangzavar és ünneplés rossz hatással volt, úgy éreztük magunkat a pályán, mintha oroszlánok elé vetettek volna bennünket.

A mérkőzés nehezen indult. A világbajnok USA csapata magabiztos fölényel kezdett, a mi csapatunk teljesen megmerevedett. A fiúk nehezen találták helyüket, sok volt a kezdeti bizonytalanság. A kis magyar szurkolótábor hangja elveszett a hatalmas teremben.

A játékvezetők túlságosan is tisztelték az USA csapatát, több szabálytalan dobásukat is elengedték, amelyet Szabó és Dinya csak nehezen tudtak hátrítani. Molnár Feri dobásait rendre szabálytalanak minősítették. Szabaddobások követték egymást, melyeket a Szabó—Dinya kettős hősiesen hátrított.

Két perc múltán lassan kiegyenlített lett a játék. Molnár megtalálta a legjobb dobásmódot, Dinya és Szabó is fellélegzett kissé. Óriási taktikai harc kezdődött. Mi időt kértünk, hogy megtörjük az USA lendületét, ezt követően az USA edzője kért időt, hogy hibáinkra hívja fel csapatának figyelmét. A félidő végéig azonban gól nem született, bár mindkét oldalon nagy helyeztek maradtak ki.

A második félidőt fantasztikus biztatással kezdte az USA csapata. Ez az együttes még soha nem kapott ki és döntetlen eredményt is csak kevesen értek el ellene. (Az 1982. évi Indianapolis-i Világbajnokságon 14 mérkőzésből 13-at nyertek és csak Egyiptom ellen értek el döntetlen eredményt.)

A közönség győzelmet várt a kis Magyarország ellen.

A második játékrész kezdetén ismét a bíróné volt a főszerep. Az USA csapata egymásután lötte szabaddobásait két fős védelmünk ellen. Szabó Bandi és Dinya Imre hősiességgel hátrított mindent. Molnár Feri „kikészítették” a játékvezetők. Időt kértünk — pihentünk. Nekünk jó a döntetlen is — próbáltuk nyugtatni egymást, és már csak 2 perc van hátra. És ekkor robbant a kis magyar csapat időzített „bombája”. Molnár Feri enyhe vezetőfalssal tette le a labdát, amely nem volt túlságosan erős — hisz ő is kezdett már fáradni — és erre a fekete középhátvéd nagy erővel, fantasztikus érzékkel indult el jobbra. Talán centiméterekkel

meg is előzte a labdát és ez volt a veszteség. A labda a vetődő fekete fiú térdén „megbotlott” és Jim Nepl (diszkoszvető világbajnok) mellett a hálóba perdült.

A teremben jeges csend ült meg egy pillanatig, azután száz szájból tört fel a „gool, gool, gool” kiáltás.

A fiúk a hátralevő egy percre végre megtalálták magukat. Minden megvolt, a kapu, a labda, a győzelem és a közönség szimpátiája is.

A mérkőzés végén a szimpatikus amerikai tornatanáredzőnek csak az fájt, hogy a közönség a játék végén úgy éltette a magyarokat, mintha Amerika a teremben sem lett volna. A mérkőzést követő napon a The New York Times így írt győzelmünkről: „Molnár Ferenc második félidőben lött góljával keresztülhúzta a világbajnoki címet védő Egyesült Államok számításait a Mozgássérültek III. Világjátékai nyitó fordulójában”.

Ezen a szép napon, 1984. június 23-án szombaton még Olaszország ellen játszottunk a délelőtti folyamán, akik ellen 1:1-es eredményt értünk el, bár ezt megelőzően egy edzőmérkőzés sima győzelmet ígért. A gólt Molnár Feri lötte az olaszok hálójába.

Délután Finnország csapata fogadott bennünket. Bár az 1983. évi dániai Európa Bajnokságon 0:0-ás döntetlen eredményt értünk el a finnek ellen, ezen a mérkőzésen jól bemelegítve 6 gólt löttünk a hálójukba. A gólok közül 4-et

Molnár, 2-öt Szabó András szerzett.

A Világverseny második napján két „A” betűs ellenfél. New York, 1984. június 24.

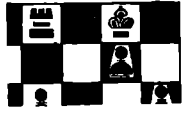
Magyarország—Ausztria nyitómérkőzés csendben zajlott le. — A teremben kisszámú közönség gyér biztatására „remizett” a két „szomszédvár”. A csapatban mindenki biztonossági játékot játszott, szomszédaink jól védekeztek, a koppenhágai EB-hez hasonlóan állták a rohamokat.

Második mérkőzésünket délután, az Ausztrál csapat ellen játszottuk. A kengurus csapat először vett részt világversenyen, ahol meglehetősen mérsékelten játszott az igen lelkes és nagylétszámú szurkolótábor előtt. Ezzel a játékkal valószínű, hogy a „futottak még” kategóriában végeznek!

A mérkőzésen Molnár Feri 3 gólt, Dinya Imre 1 gólt szerzett.

Két nap csillogás és egy szürke hétfő. New York, 1984. június 25.

Csapatunk a harmadik játéknapi reggelén veretlenül áll a 3—4. helyen, a megszerezhető 15 pontból 11 pontot mondhat a magáénak. A nagy riválisok közül már kikapott az USA csapata (tőlünk), a jugoszlávoknak, az olaszoknak és Egyiptom csapatának egy se reg döntetlenre futotta. Az Európa-bajnok Ausztria is már a harmadik döntetlen mérkőzését játssza.

A nyugatnémet csapat itt-ott belemar a nagyokba, míg Israel csapatának is csak több döntetlent engednek a kis csapatok. Az USA csapata két nap után 11 ponttal a 3—4. helyen áll Magyarországgal, de ők már hat mérkőzést játszottak.

A vasárnap esti játékos értékezetlen megállapítjuk, hogy a két nap eredményei a várakozásnak megfelelőek, de a jugoszláv és egyiptomi csapat még okozhat egy-két kellemetlen percet. Ezzel együtt beléphetünk az ígéretek földjére — éremközelbe kerülhetünk.

Ezen a napon a hollandok készültek ellenünk kora reggel, — a csapat „lazán” melegít, amíg az edző a csapatot adminisztrálja a versenybíró-ságnál. Az edző ideges, a játékosok „nyugodtak” — nincs rajtlázuk — rossz ómen. Ilyen nyugodt várakozás nem sok jót ígér.

Az első játékrész 0:0, a hollandok szívósak, de miért csak ellenünk? Ausztriától 4, Jugoszláviától 6 gólt kaptak.

Végre Molnár Feri megtöri a „jeget”, vezetünk egyszer és utoljára ezen a mérkőzésen. 35 másodperc a hátralévő játékidő, de valahol valami „elszakadt”. Kapkodunk. Dinya Imre mereven ül a sarkán, kifelé figyel, talán az időre kíváncsi? És ebben a pillanatban egy gyenge holland lövés közeledik — Dinya sokáig vár — nem „érzi” a labdát, pedig csörög. A labda már a támadó vonalon van, Dinya mozdulatlanul figyel. És amikor mozdul, már

késő — befért a bal kapufa mellé. Kiegyenlítették a hollandok, már kezdésre sincs időnk. Vége! Magyarország—Hollandia 1:1. Úgy érzem, felborult a csapat. Az öltözőben „kiporszívóztam” Dinyát. A csapatot a jugoszlávok ellen át kell szervezni. Szabó András centerezni fog, mert Dinya Imre játéka nem sok jót ígér.

Egy óra múlva jöttek a jugoszlávok — a csapat nem érzi a helyét. Rég játszottunk ebben a felállásban — Szabó Bandi sem találja a helyét, pedig ő klasszis játékos ebben a pozícióban.

Gyorsan kapunk 2 gólt, ezután még egyet a második játékrészben, — 0:3 a vége Jugoszlávia javára. Ennyi gólt még soha nem kapott a csapat egy mérkőzésen — eltörött a „kristálygömb”.

További egy óra múlva újabb ismeretlen ellenfél, Israel, a döntetlenek csapata. A pályán a régi felállásban kezdünk. Molnár Feri egyedül erőlködik, de semmi sem sikerül. Szabó és Dinya enerváltan játszik. Szabó Bandi kétszer, Dinya Imre csak egyszer lő az ellenfél kapujára. A végeredmény 0:0.

Ezen a napon olyan messze kerültünk még az alig 24 órája remélt sikertől, mint Európa Amerikától.

Azt hiszem, hogy a siker nem mindig segíti elő a magyar sportolók eredményességét, ez már a mi gyermekbetegségünk, amiből talán nem is fogunk kigyógyulni.

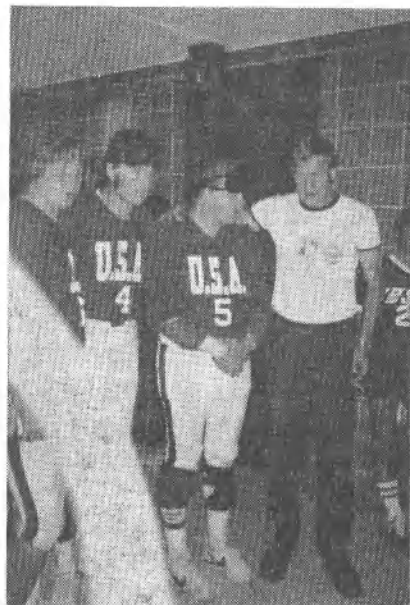
A fáraók unokái bosszút álltak Európán. New York, 1984. június 26.

Egyiptom csapata első ellenfelünk ezen a verőfényes, forró kedd reggelen. A hőmérő higanyszála már kora reggel 35 C fok fölé emelkedett, a levegő páratartalma szinte elviselhetetlen. A mozdulatlan, árnyékban ülő ember is úgy érzi, mintha a nap minden sugarát arra az egy helyre összpontosítaná, ahol mi várjuk az autóbust, amely a Nassau Community College még forróbb, légkondicionálatlan termébe szállít bennünket. A fiúk lassan, nehezen, enerváltan mozognak, — valaki visszamegy a hotelba, mert elfelejtette szemvédőjét elhozni. Közben elmegy az autóbusz. Újabb 15 perc várakozás — el fog a csapat késni — de legalább is nem lesz időnk bemelegíteni — senkit nem zavar már. Több pontot veszítettünk ahhoz, hogy a négyes döntő résztvevői legyünk.

Késve érkezünk — lassan öltözünk, beesünk a pályára, — kislétszámú magyar közönségünk élteti a fiúkat. Nem is sejtik, milyen viharok dúlnak lelkükben az utóbbi nap eseményei nyomán. Csak egyetlen nap nem tudtunk figyelni, összpontosítani és már nehéz az eseményeket visszaforgatni, nem lehet már semmit kijavítani.

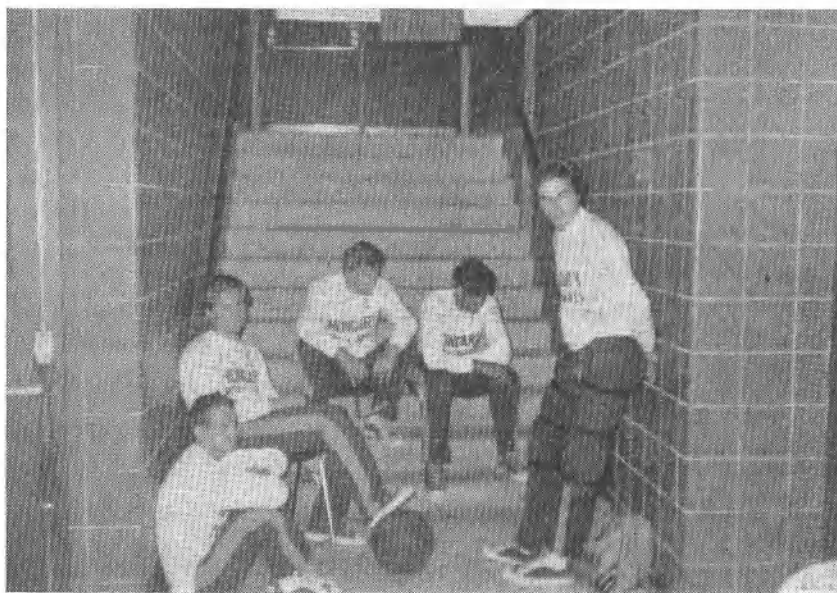
9 óra 15 perc, kezdődik az első Magyarország—Egyiptom találkozó, — Egyiptom a döntetlenek csapata. A mai napig csak a leggyengébb csapatokat

Képek az Olimpiáról

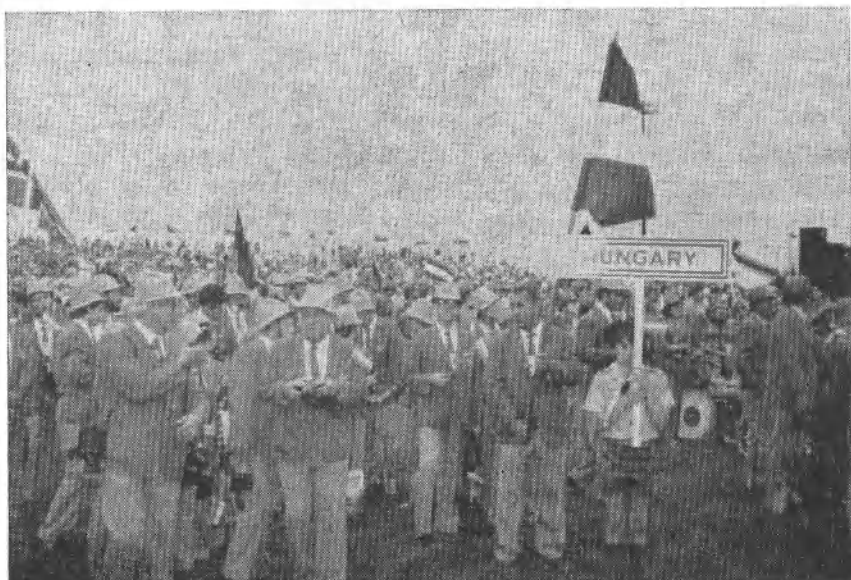

Az olimpiai győztes USA csapat

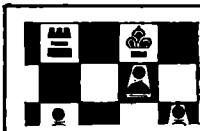
Pillanatkép egy térfélválasztásról

A magyar csapat szomorkodik egy veszített mérkőzés után

Várakozás a nyitó felvonulás előtt

sikerült legyőznie, de ez nem vigasztalta fiainkat. —

Gyorsan kikapunk 2:0-ra, pedig ők nem erősek a góllövésben. Talán a világ legjobb védekező csapata. Az 1982-es indianapolisi Világbajnokság selejtezőmérkőzésein (11) 1 gólt kaptak, a mostani olimpián 12 mérkőzésen nem kaptak gólt.

A nap második mérkőzését csapatunk Kanada ellen vívta. Kanada csapata kileczen mérkőzésen 8 pontot gyűjtött össze és így sereghajtónak számított. Mi azonban „annyira tiszteltük” a juharleveles fiúkat, hogy nem dobtunk nekik gólt. A hivatalos végeredmény így 0:0, — ismét fontos pontokat veszítettünk.

Csapatunk a negyedik játéknappal befejeztével a 6. helyre került. Megelőzött bennünket Olaszország és Ausztria, valamint Jugoszlávia válogatottja is.

Az utolsó játéknapon sem tanítottunk meg senkit kesztyűbe dudálni. New York, 1984. június 27.

Kora reggel az Európa Bajnokságon is legyőzött dán csapattól szenvedtünk el egy 1:0-ás győzelmet! Ők vesztek, nem mi nyertünk. A gólt Molnár Feri kaparta össze.

Második mérkőzésünket az 1982-es Európa Bajnokság döntőjében legyőzött nagy ellenfelünk ellen játszottuk, a nyugat-német fiúk ellen. Bár ez a csapat már nem volt azonos a régi német csapattal, mégis nagy becsvággyal és lelkesedéssel kívánták a visszavágót.

A játék első részében Molnár Feri lőtt gólt a német fiúk hátlójába, így félidőben 1:0 vezetéssel fordultunk. Ez a győzelem elegendő lett volna a sok elhullajtott pont mellett a világvizonylatban is igen tisztas hatodik helyezéshöz.

Sajnos, a második félidőben ismét rövidzárlat következett be fiainknál — érthetetlen, miért kell régen legyőzött ellenfeleinket tisztelni.

Az olimpiai selejtező mérkőzések végeredménye:

1. Egyiptom		
12 mérkőzés,	26 pont	
2. Jugoszlávia		
12 mérkőzés	26 pont	
3. USA		
12 mérkőzés	23 pont	
4. Olaszország		
12 mérkőzés	22 pont	
Ez a négy csapat került a döntőbe.		
5. Ausztria		
12 mérkőzés	21 pont	
6. Nyugat-Németország		
12 mérkőzés	18 pont	
7. Magyarország		

12 mérkőzés	17 pont
8. Izrael	
12 mérkőzés	17 pont
9. Hollandia	
12 mérkőzés	12 pont
10. Finnország	
12 mérkőzés	11 pont
11. Kanada	
12 mérkőzés	9 pont
12. Dánia	
12 mérkőzés	5 pont
13. Ausztrália	
12 mérkőzés	2 pont

Olimpiai döntő:

USA—Olaszország
4:1
Egyiptom—Jugoszlávia
0:2 hosszabbítás után

Döntő:

USA—Jugoszlávia
1:0 hosszabbítás után
Egyiptom—Olaszország
2:0

USA	I.
Jugoszlávia	II.
Egyiptom	III.
Olaszország	IV.

A magyar csapat eredményei időrendben:

Magyarország—USA	1:0	3 pont
Magyarország—Olaszország	1:1	1 pont
Magyarország—Finnország	6:4	3 pont
Magyarország—Ausztria	0:0	1 pont
Magyarország—Hollandia	1:1	1 pont — 2 pont
Magyarország—Jugoszlávia	0:3	0 pont — 1 pont
Magyarország—Israel	0:0	1 pont — 2 pont
Magyarország—Egyiptom	0:2	0 pont — 1 pont
Magyarország—Kanada	0:0	1 pont — 2 pont
Magyarország—Dánia	1:0	3 pont
Magyarország—Ny.-Németo.	1:2	0 pont — 3 pont

15:13 17 pont — 11 pont

Vak fiú az iskolapadban

Régen szívleltem meg riportkészítésre irányuló tanácsokat úgy, mint Szabó Anna intelmeit. Az újságíró általában nem szereti, ha „tollbamondják” neki cikkeit, nem örül a „még azt is írja meg...” kezdetű mondatoknak. Persze a bölcsek követ nem az újságírók őrzik; tévedhetünk, melléfoghatunk, úgyhogy olykor mégis csak jól jön az olyan „szakmai eligazítás”, mint Szabó Annáé: nem erről kellene írni, nem egyetlen fiú sorsa fölött érzelegni, hanem azt kell megmutatni, hogy milyen társadalmi gondoskodással lehetne Endrén és másik harmincezer emberen segíteni.

Szabó Anna a budapesti I. István Gimnázium negyedike-se, Endre — Csapó Endre — az osztálytársa. 1981 nyarán ismerkedtek meg a Vakok Állami Intézetében, ahol Anna — a gyógypedagógusi hivatásra készülve — vakációi nagy részét tölti, és ahol Endre akkoriban kéthónapos rehabilitációs tanfolyamon újra tanult önállóan öltözködni, étkezni, közlekedni.

— Mindig hajlamos voltam glaukómóra — meséli a fiú —, az egyik szememet még kisgyerekkoromban elvesztettem. 1981-ben megműtötték a másik szemem — és nem láttam többé... Akkoriban Budakeszin jártam gimnáziumba, a második osztályba. A műtét után az iskolaigazgató eltanácsolt. Ilyen érvei voltak: hogyan mutathatná meg a dolgo-

zataimat a szakfelügyelőnek?...

Hogy tudnék írásbeli érettségi vizsgát tenni?... Aztán találkoztam Annával, aki biztaltott: az ő iskolájukban volt már ilyen csoda, hogy vak diák tanult náluk; megpróbált segíteni. Beszéltünk Somogyi László tanár úrral, a mostani osztályfőnökünkkel, ő meg nyilván Főrizs József igazgatóval beszélt, mindenesetre 1981 őszén az István Gimnázium másodikosa lettem. Azóta itt tanulok, Budakeszin lakom.

— És hogyan oldotta meg a közlekedést? — kérdezem óvatosan.

— Hát hogyan? Busszal, metróval, ahogy ez másnál is van.

Félve tapogatózom, milyen nehézségei vannak Csapó Endrének. De a fiatal fiú szinte átsegít zavaromon: a lehető legtárgyilagosabban beszél gondjairól, igaz, megjegyzi: nem azért mondja mindezt el, hogy őt megsajnálják, hanem mert ugyanezekkel a problémákkal küzdenek sorstársai is.

— Először is nincsenek tankönyveink. Más vesz egy irodalom könyvet harminc forintért, én ugyanezt az anyagot magnószalagra mondatom: három darab 30 forintos szalagra... De nemcsak drága ez az eljárás, nehézkes is. Mert kit kérhetek meg rá, hogy egy tankönyvet szalagra mondjon? És hányszor kérhetek meg valakit, aki hajlandó segíteni?...

Valamikor biológusnak ké-

szültem, rengeteg szakkönyvet olvastam. Ennek vége, biológus már nem lehetek. De mi lehetek? Csak gyógymasszörnek meg jogásznak való pontírású szakirodalom létezik, s a magyarázat: a vakok általában ezeket a szakmákat választják. De ez így ördögi kör, mert milyen pályára menjek, ha csak ezek állnak nyitva előttem?... És mit csináljon az a vak ember, aki nem telefonközpontos vagy masször akar lenni. Én például nyelvekkel szeretnék foglalkozni, csakhogy már most gondjaim vannak: a többiek rendszeresen fordítanak, bővítik a szókincsüket, nekem erre nincs lehetőségem, mert nincsenek vakírásos szótárak. Még amit orosz-magyarból kiadtak, az sem kapható vagy másfél éve.

Kezdetben nagyon nehezen mert a matematikatanulás, mert mondjuk két tizedest fejben beszorozni nem túl egyszerű és nálunk nem kapható hangszintetizátorral felszerelt számológép. Bizományiban jutottam hozzá egy angolnyelvűhöz — 4500 forintért. Ezért a pénzért a négy alapműveletet, a négyzetre emelést és a gyökvonást „tudja”... És hét függvény táblázatomban változatlanul nincs; tapintható geometria ábrák sincsenek... soroljam még?...

Csapó Endre — mivel szülei meghaltak — árvaellátást kap, vaksága miatt pedig úgynevezett személyi járadékot. Összesen 2800 forintot. Ebből étkezik, öltözik, ebből a pénzből vásárolta a „beszélő” számológépet és a speciális írógépet, ami-

ből még egy kellene, mert nem könnyű az iskola és a Budakeszin levő otthona között naponta oda-vissza cipelni. Endre ugyan nem panaszkodik, de nem is neki kellene szóvá tennie, hogy például a pontírású jegyzeteléshez szükséges speciális papír harminc fillérbe kerül, s előfordul, hogy egy tananyagrészhöz ötven-hatvan lapot is felhasználna. Egyetlen tárgy egyetlen leckéjéhez!...

Szabó Anna a beszélgetés

elején, Csapó Endre menetközben nyomatékosan kérte: ne „hőskölteményt” írjak. Ne a fiú erőfeszítéseit hangsúlyozzam — hiszen még sokkal többre lenne képes, ha a legszükségesebb gondoskodást megkapná. Mert az a segítség, amit iskolája nyújtott és nyújt neki, óriási ugyan, de korlátozott. Csapó Endre gondjait enyhíteni nem egyedül az I. István Gimnázium feladata.

(Kenedi L.)

TÚRI JÓZSEF

Beszélgetés a fiatalokkal

Néhány nappal ezelőtt történt, dolgom volt szövetségünk budapesti székházában. Munkám végeztével úgy gondoltam, hogy megiszom egy üdítőt.

A büfé előtti térségben az asztalok körül fiatalok beszélgettek, nevetgéltek, játszadoztak. Fogtam magam és odamentem az egyik vidám társasághoz. Mögéjük álltam és figyeltem őket. Makaó kártyajátékot játszottak igen jó hangulatban. Ha valamelyikük veszített, kedves jó ízű kacajjal marasztalták el, még egy kicsit meg is fricskázták, bosszantották. Már egy ideje figyeltem őket. Arra vártam, hogy talán csak összevesznek vagy összeugranak. Gondoltam arra is, hogy mi lesz majd ha a fizetésre kerül a sor? Mert ugye, aki a kártyán veszít, annak fizetnie is kell. Hiába vártam, hiába izgultam végig a partikat, csak nem következett be egyik dolgom sem.

Míg végül megkérdeztem: már egy ideje figyellek benneteket és valamit nem értek? Hát mikor fizettek? Illetve, hogy is mondjam?... Talán nem is pénzre játszottok?... A fiúk szinte egyszerre: pénzre!? — jó kedvű kacaj. De hát én úgy tudom, hogy aki veszít a kártyán az bizony „fizet, mint a köles”. Erősködtem tovább.

Az lehet, hogy a kártyában úgy van, de mi csak játszunk, szórakozunk. — Választották. Hát akkor nálatok mi jár annak, aki nyer? ... Min boszszankodik az, aki veszít? Semmi sem, jól kinevettük magunkat, illetve egymást. Ez nektek elég? Hogy elég-e?...

Józsai bácsi! — mondja az egyik szószóló. Maga nem tudja, hogy a mai nevezés az a holnapi jó hangulatnak az alapja? — Ismét nevetnek, de ebben már volt egy kis cinikusság is. Akarom mondani egy kis könnyed ironia is az

„öreg” felé. ... Ezt a mondást még tényleg nem hallottam, de igaz lehet. Hiába mindig tanul az ember. Bizony-bizony a fiataloktól is lehet tanulni. Meghallgattam, hogy ti mit mondatok, ti is meghallgattatok engem. Nagyon fontos, hogy figyeljünk egymásra. Ne csak a hangját halljuk, annak aki beszél, hanem azt is, hogy mit mond.

Így beszélgettem hol az egyik fiattal, hol a másikkal, mikor melyik esett ki a játszából. Közben azon törtem a fejem, hogyan is kérdezzem meg tőlük: nem volna-e kedvük esetleg hasznosan eltölteni az időt? Aztán úgy gondoltam legjobb lesz, ha egyenesen, kereken rákérdezek. — Ezek a gyerekek olyan nyiltak, olyan őszinték, hogy nincs értelme a sumákolásnak, mellé beszélésnek.

Tehát akkor? — Nosza vágjunk bele! A közvetlen mellett ülőtől megkérdeztem. Mondd „öreg”, mennyi szabad időd van neked? Nekem?... Miért? Nem volna kedved valamiféle társadalmi munkához? Mondjuk részt venni a kórus vagy a zenekar munkájában? Nekem? Nem-nem. Nincs is hangom, meg nem is tudok hangszeren játszani. Á nem-nem. Nem röhögtem ki magam. Úgy gondolod, hogy kiröhögnének? Ah jaj, nem is kicsit? Ezek?... És a barátai felé int fejjével. Mi van? Mit szövegelsz te?! Kérdezik a többiek, akik éppen abbahagyták az igen izgalmas partit. Józsai bácsi azon fűz engem, hogy lépjek be az énekkarba, vagy

IFJÚSÁGI ROVAT

a zenekarba — tájékoztatja röviden a többieket. Pont te?! — nevetnek fel a fiúk. Hát én is azt kérdezem, hogy... Már nem tudja befejezni a mondatát, mert közbevágna a barátai. Józsi bácsi! Ez olyan süket, mint a hal! Meg a hangja is olyan szépen cseng, mint egy kerti törpének. — Nevetnek.

Ezt te honnan tudod megállapítani? Te talán... Közbevág! Nem csak én tudom, tudja azt az egész világ!... Ismét nevetnek. No, és közületek ki az, aki énekelni vagy zenélni tud? Hát... ha nagyon kellene, azért volna itt egy-kettő, aki... Ismét csak közbevág egy másik. Mi ez, agitáció?!... Úgy mint a tsz-be?! — Lehurrogják. Dehogy agitáció, mondom csendesesen, csak hát én úgy gondoltam, ha annyi időtök van, hogy itt tudjátok nap mint nap verni a blattot, hát talán akkor maradna még arra is időtök, — ha kedvetek is lenne — amit kérdeztem. Ha tehetségetek és kedvetek van, akkor hetenként 3—4 órát igazán feláldozhatnátok! Hogyan is mondjam? Szóval a vakügy érdekében. A próbák előtt és után is maradna még időtök a szórakozásra. Egyébként! Közbevágna. Mi egésznap tanulunk, melózzunk, valamikor a szórakozásnak is kell helyet szorítani!... Vagy maga nem úgy gondolja Józsi bácsi?... Ebben egyet értek. De mit gondoltok? Azok akik, akár az énekarban, akár a zenekarban vagy máshol tevékenykednek, legtöbbszörnek családjuk is van, nekik nincs szükségük szóra-

kozásra vagy ne tán pihenésre?... Az az ő dolguk!... Ők biztosan nem ingyen vállalják azt amit csinálnak. Valószínű jó kis összeget szednek össze. És ez nektek nem jönne jól, ez a jó kis összeg?... Egyébként valóban kapnak egy bizonyos összeget, évente két alkalommal is. És mennyit vajon? Hangzik felém a kíváncsi kérdés. Mit gondoltok mégis mennyit kaphatnak? — dobom vissza a kérdést. Kis tanácsatlanság után így szól az egyik: hát biztos, hogy nem lehet kevés. Mégis mennyire gondolsz? Évente kétszer is kapnak? Kérdez vissza eltűnődve. Van úgy, hogy kétszer. Ez azonban nem jellemző, de ha meg lehet oldani, akkor a főtáncos elvtárs mindig azon van, hogy kétszer is adjunk, mind azoknak, akik hetenként feláldozzák a két délutánjukat. ... No azután olyan is van ám, hogy a hétvége vagy a szabadság is rá megy a szereplésre. Természetesen azokra a napokra teljes ellátást kapnak. Ó! Akkor nem is lehet az olyan kis összeg, amit kapnak — vág közbe a nagyhangú. Akkor mondd már ki, hogy mennyire gondolsz? Olyan 6—8 ezer forint biztos bejön nekik.

Félni kezdtem, hogy ha most megmondom az igazat, hát vagy megvernek vagy elküldenek valahova. Legjobb esetben úgy körül röhögnek, hogy belesüketülök. Most már mindegy, ha elkezdtem, akkor fejezzem is be. — Én kezdtem a beszélgetést, hát akkor most futamodjak meg? Nem. Nos, hát idefigyeljete! — kezdtem

a mondókámat mosolyogva. Most felejtsetek el azt az összeget, amit az előbb mondtatok! Oké! Jó! ... Felejtjük el! Mondták egy kicsit unalmasan. A kórustagok, a zenekari tagok és a színjátszók évente egy-egy alkalommal 200 vagy 500 Ft-ot kapnak. Ezt természetesen csak az évről évre banketten vagy karácsonykor, amikor befejeződik az esztendő akkor vehetik át. Ezenkívül természetesen még ajándékként valamilyen emléktárgyat is kaphatnak. Miért a színjátszók is kapnak? Hangzott el a kérdés. Igen ők is. — Egyébként meg vagytok elégedve az összeggel, amit kapnak? Hátha Józsi bácsi mondja — kapom a nem teljesen meggyőző választ. Úgy látom nem igen hitétek el amit mondtam? Egy kicsit hihetetlen is, meg nem is — mondja a mellettem ülő. Mi az a nem is? — kérdezem. Az, hogy — közben gondolkodik — Józsi bácsi miért is hazudna? Nem hazudtam — mondom teljes komolysággal. De hát nem hiszem, hogy ennyi kis forintocskáért tudnánk itt annyit szenvedni — jelenti ki a halkabb hangú barátunk. Te pajtás úgy gondold, hogy ők csak ebből élnek? — hiszen az elején azt mondtuk, hogy munka után jönnek próbálni, gyakorolni. ... Az igaz, de mindenkit felvesznek oda? Hova oda? — kérdezek rá. Hát akár a zenekarba, kórusba vagy a színjátszókhoz.

Mindenki a képességének, adottságának megfelelő együttesbe jelentkezhet. Bármelyik együttes vezetője minden ér-

IFJÚSÁGI ROVAT

deklódót szívesen fogad és meghallgat. Örömmel, türelemmel foglalkozik mindazokkal, akik a követelményeknek megfelelően, bizonyítják, hogy tudnak haladni a csoporttal. Valamennyi együttesben megbecsülik mindazokat, akik megállják helyüket. Együtteseinkben jó közösségi, baráti szellem alakult ki.

Tulajdonképpen meg lehetne próbálni. — Hangzik egyik társunk állásfoglalása. Sőt még másokat is meg lehetne győzni. Mikor lehet jelentkezni? — Ezek után most már bátrabban válaszolok. — Szeptemberben kezdődik valamennyi együttesnél az új évad, onnan kezdve folyamatosan bármikor lehet jelentkezni. Gondolkozzatok el ezeken a dolgokon. Mondjátok el fiatal ismerőseiteknek, társaitoknak, hogy milyen kérdésekről beszélgettünk. Az őszszel gyertek ti is és hívjatok magatokkal minél több fiatalat az együttesekbe. Gondoljátok át és döntsétek el, hogy mi a jobb: értelmesen, hasznosan eltölteni a szabad időt, vagy csak tingli-tanglizni az értékes órákban? — Egy kis ideig csend volt. Gondolkodás. Majd megszólalt nagyhangú társunk.

— Milyen régi tagok vannak az együttesekben? — Hát bizony egy jó páran a kórusban is, a zenekarban is már több mint 25 éve, hogy hűségesen, becsületesen, komolyan dolgoznak. Sőt e két együttesben néhányan már a miniszteriumtól megkapták a Szocialista Kultúráért Érdemérem kitüntetését is. Ez bizony nem is kis elismerés, dicsőség a kitüntetett

személynek és egyben a vakügynek. Az együttesek régi tagjai csaknem valamennyien jogos tulajdonosai a Braille Emlékéremnek. — Hümmögnek. — Szövetségünk azzal is igyekszik honorálni társadalmi munkássait, hogy a nyaralásnál is előnybe részesíti őket. Így hamarabb eljutnak a balatonboglári üdülőbe vagy az NDK-beli nyaralásra. — Az NDK-ba?! — kérdezik gyorsan, hangosan. — Az idén ki megy oda? — Mint azt sokan tudják, balatonboglári üdülőket jelenleg felújítják, reméljük, hogy jövőre már ismét lehet ott üdülni. Ha tehát az elkészül, akkor jövőre ismét lehet menni az NDK-ba. Miért nem lehet az idén? Azért nem lehet, mert az ottani nyaraltatás csereként történik. Mi csak a balatonboglári üdülő elkészülte után tudjuk fogadni a 20 német személyt, és ezek ellenében pedig ők láttnak vendégül tőlünk 20 embert.

— Máshová nincs csereüdültetés? — kérdezik most már szinte feldobott hangulatban. Igen, más szocialista országgal is van csereüdültetés, de legjobban az NDK-val alakult ki az üdültetés e formája.

Hány évig kell dolgozni valamelyik együttesben, hogy esetleg kiküldjék az embert? — teszi fel a kérdést az egyik.

Nézd az úgy van, hogy az együttesek mérlegelik, értékelik tagjaik munkáját. Ezután eldöntik, hogy hány személyt javasolnak üdülésre. Akkor én soha nem kerülnék sorra — szólal meg lemondóan a velem szemben könyöklő fiú. — Az

egyáltalán nem biztos. Ugyanis azt is figyelembe veszik, hogy ki hányszor volt már ezeken a jutalomüdüléseken.

Tehát akkor miben maradhatunk „uraim”? — szegezem feljűk a kérdést. — Mert ha engem ma jókedvre derítettetek, akkor nekem holnap kitűnő lesz a hangulatom. — Értitek? Ti mondtátok ezt. Józsi bácsi! Igyekszünk segíteni, megszervezzük a dolgot.

Köszönöm a beszélgetést. További jó szórakozást!

hírdetések

Tértítésmentesen vállalom vallásos énekek szövegének és kottájának másolását. Címem: Kovács Sándor, Svetozár Miletic, Sombori utca 14. 25211 Jugoszlávia.

Harmincegy éves vak nő vagyok, hozzátartozóm nincs. Leveleznék hasonló korú vak nőkkel és férfiakkal. Címem: Csőr Erzsébet, Mali Igyos, Kis Ferenc u. 38. 24321, Jugoszlávia.

Harminckét éves vak nő vagyok; van egy 9 éves fiam. Levelezni szeretnék 27 és 35 év közötti sors társakkal — nőkkel, férfiakkal egyaránt. Címem: Sütő Klára, Tótkomlós, Lenin utca 48. 5940.

Jugoszláviában élő, 34 éves, 160 cm magas, humán érdeklődésű, színházat, sportot kedvelő értelmiségi férfi megismerkedne hasonló érdeklődésű gyengénlátó lánnyal — 30 éves korig. Bemutakozó fényképes levelet vagy síkírásban nyomtatott betűvel, vagy pontírásban, „Optimista” jelígre kér a szerkesztőségbe.

160 cm magas, barna hajú, karcsú testalkatú, gyengénlátó, rokant nyugdíjas sors társnő megismerkedne 28 év körüli férfival. Fényképes levelet „Szeretet” jelígre kér a szerkesztőségbe.

Tartalom:

A Vakok Világa c. folyóirat állandó rovatvezetőinek neve, a rovatok címe:

Dénes József: Sport rovat

Dr. Falvai Ferenc: Jogi rovat

Barna Zoltán: Zenei rovat

Gerdelics Ferenc: Közlekedési rovat

Seres Gáborné: Kulturális rovat

Kuminka Györgyné: Úttörő rovat

Seres Gáborné: Női rovat

Dr. Jáksó László: Politikai rovat

Kiss János: Egészségügyi rovat

		Oldal
Barna Zoltán:	ÚJSÁGÍRÓ TALÁLKOZÓ	1
	VIDÁM, ZENÉS, TÁNCOS KLUBDÉLTUN TATABÁNYÁN	2
Dr. Pálhegyi Ferenc:	A FOGYATÉKOSSÁG BÉLYEGÉNEK PSZICHODINAMIKÁJA	3
Rostás Mihály:	A FELNÖTTKORI LÁTÁSSÉRÜLTEK BARÁTI KÖRÉNEK TALÁLKOZÓJA	9
	AZ ANYATEJ — KÜLÖNLEGES ÉRTÉK	10
Gerdelics Ferenc:	FORGALMI VÁLTOZÁSOK A FŐVÁROSBAN	12
Schiff Ervin:	AZ A KUTYA SZERELEM	14
Orbán József:	VERSEK	16
Jordan Mladenov:	A PONTÍRÁSÚ KÖNYVNYOMTATÁS FEJLŐDÉSE BULGÁRIÁBAN	18
Tálosi Ferenc:	CSÖRGŐLABDA CSAPATUNK NEW YORKBAN, A ROKKANTAK HARMADIK OLIMPIAI JÁTÉKAIN	20
	VAK FIÚ AZ ISKOLAPADBAN	24
Túri József:	BESZÉLGETÉS A FIATALOKKAL HIRDETÉSEK	25 27

SZÉP A FÉNYKÉP F O R T E P A P Í R O N
SCHÖN SIND DIE BILDER AUF F O R T E P H O T O P A P I E R
YOUR PICTURES ARE NICE ON F O R T E P H O T O P A P E R S

PHOTO FILMS
PHOTO
AND PAPERS

FÉNYKEPEZÉSHEZ HASZNÁLJA A FEKETE-FEHÉR ÉS SZÍNES
F O R T E - A N Y A G O K A T !

BENUTZEN SIE ZUM PHOTOGRAPHIEREN DIE SCHWARZ-WEISSEN
UND FARBIGEN F O R T E M A T E R I A L I E N !

USE IT TO THE BLACK-AND-WHITE AND COLOR
P H O T O - M A T E R I A L S M A D E B Y F O R T E !

F O R T E F O T O K É M I A I I P A R

2601 VÁC, VÁM UTCA 3. PF. 100. TELEX: 22-5022

HUNGARY

HENTSCHEL. 1984. 8. 4.

FELHÍVÁS!

Felhívjuk az érdeklődők figyelmét, hogy az új oktatási évadban szövetségünk német és angol alapfokú nyelvtanfolyamot indít. A feltételekről és a részletekről szövetségünk budapesti és Pest megyei szervezetének irodájában kaphatnak felvilágosítást személyesen vagy telefonon.

Meghívó

A Homérosz Kórus 1984. november 10-én, szombaton délután fél 5-kor szövetségünk budapesti székházának nagy előadótermében szólisták közreműködésével hangversenyt tart.

Jegyek 20 forintos árban kaphatók a Budapesti és Pest megyei Szervezet irodájában.

A VAKOK ÉS GYENGÉNLTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGÉNEK
FOLYÓIRATA

FŐSZERKESZTŐ: DR. JÁKSÓ LÁSZLÓ

FELELŐS KIADÓ: DR. BÓDI ISTVÁN FŐTITKÁR

SZERKESZTŐ: BARNA ZOLTÁN

MŰSZAKI SZERKESZTŐ: ORBÁN JÓZSEF

FOTÓ: LÉVAI ATTILA

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST XIV., MÁJUS 1. ÚT 47. TEL.: 210-440

40 6773 Pátria Nyomda — Felelős vezető: Vass Sándor igazgató

ISBN 0204-6765